

LOPEND VUUR

jaargang 15 ■ nummer 3 ■ september 2009 ■ prijs € 2,50

IN DIT NUMMER O.A.

Monnikenwerk en -pad

Waterschappen aan de wandel

Sporen in de Zak

Pingjumer Gouden Halsband

Waddenwandelen

Reggepad en Dinkelpad

Struinroute langs de Waal

Actiewandeling TeVoet bij Monnickendam
laatste twee weekenden van september

Het Vervolg op de ALV en meer

De oproep op de ALV voor kopij voor Lopend Vuur heeft zoveel reacties opgeleverd dat nog niet alles zijn plaatsje in dit nummer kon krijgen. Ook al omdat in meerdere reacties een suggestie is gedaan die nog moet worden uitgewerkt. Dat duurt even. De reden: Lopend Vuur wordt geheel door vrijwilligers gemaakt, vrijwilligers die vaak ook nog met andere (wandel)zaken bezig zijn. In de redactie-postbus troffen we ook reacties en aanvullingen op artikelen in Lopend Vuur aan. Soms een enkel zinnetje. Het heeft de redactie geïnspireerd tot de rubriek 'Het Vervolg': even kort aanstippen wat er na plaatsing over een onderwerp aan nieuws te melden valt.

Alle reacties laten zien dat Lopend Vuur op de op de ALV voorgestelde wijze kan blijven doorgaan: drie maal (in plaats van vier maal) een 'dik' ledenblad, gevuld met informatie over nieuwe paden en routes, acties voor nieuwe wandelinfrastructuur, achtergrond enz. Dit is dan ook gelijk 'Het Vervolg' van het bestuur op het artikel 'Hoe verder met Lopend Vuur' in het mei-nummer.

Met 'Het Vervolg' beoogt het bestuur van TeVoet ook te laten zien dat je niet hoeft te wachten met schrijven totdat een actie helemaal in kannen en kruiken is. Maar ook dat er meestal veel tijd én inzet nodig is om van 'wild idee' tot de 'borrel op de goede afloop' te komen.

Blijf dus je reacties, ideeën, suggesties en afgeronde acties sturen naar de redactie. Het bruist in alle hoeken van het land aan 'actie' van TeVoet zoals dit nummer – en met jouw hulp ook de volgende nummers – laat zien.

I N H O U D

Actiewandeling bij Monnickendam	3
In de voetsporen van Adelbertus	4
Monniken- en Hoeverpad geopend	6
Waterschappen aan de wandel	8
Waddenwandelen	10
Over het pad van boer Westers	11
Reactie op nota 'Stad en land in Apeldoorn'	12
Eerste fase 'Sporen in de Zak'	13
De Zak in (Lopend Vuur route)	14
Vrouweputje, een rustpunt in veel opzichten	16
Hoeve Van der Meulen bij 's-Heer Abtskerke	17
Op pad met de pont	19
De Pingjumer Gouden Halsband	20
Grote deelname simmerjûnkuier Pingjum	22
Lente in Twente (routenetwerk Twente)	23
De Regge weer een echte rivier	24
Struinroute Waardenburg -Slot Loevestein gereed	26
Activiteitenkalender	27
ErUitGelicht	28

Lopend Vuur is het ledenblad van TeVoet, vereniging van wandelaars. Het verschijnt drie per jaar.

TeVoet, vereniging van wandelaars

- voor meer en betere onverharde wandelmogelijkheden
 - voor behoud en herstel cultuurhistorische paden
- Ons motto, 'onverhard van dorp tot dorp'.

Meer informatie op www.tevoet.nl. TeVoet is aangesloten bij de Stichting Wandelplatform-LAW

Het lidmaatschap van TeVoet bedraagt € 15,00 per jaar. Het lidmaatschap wordt automatisch verlengd, tenzij vóór 1 november schriftelijk is opgezegd bij de ledenadministratie

Redactie Lopend Vuur

Redactieadres: Loveren 33, 5111 TA Baarle-Nassau, tel. 013-5902960 of 06-12498305, redactielopendvuur@tevoet.nl

Ledenadministratie

Voor verhuizingen, aanmelden nieuwe leden: Ledenadministratie TeVoet, Postbus 1376, 3500 BJ Utrecht, ledenadministratie@tevoet.nl (Hans Dannis, tel. 0522-260205)

Secretariaat

Secretariaat TeVoet, Postbus 1376, 3500 BJ Utrecht, info@tevoet.nl (Dirk van Kekem, tel. 030-2210759)

Contactpersonen in de regio

TeVoet werkt met contactpersonen in de regio:

Groningen: Paul Wesselius, Regentessestraat 73, 9717 MG Groningen, tel. 050-3120917, groningen@tevoet.nl

Friesland: Ben Rutten, Greate Buorre 15, 9024 EJ Weidum, tel. 058-2519299, friesland@tevoet.nl

Flevoland: Jan Frederik Lubbers, Siriusstraat 3, 8303 ZZ Emmeloord, tel. 0527-697706, flevoland@tevoet.nl

Utrecht: Ineke Thierauf, Vlasstraat 14, 3572 TT Utrecht, tel. 030-2730658, utrecht@tevoet.nl

Noord-Holland: Fred Triep, Zonhovenstraat 29, 1066 MA Amsterdam, tel. 020-6155502, noord-holland@tevoet.nl

Zuid-Holland: Jaap Mels, Leeuwerikstraat 2, 2333 VX Leiden, tel. 071-5171081, zuid-holland@tevoet.nl

Zeeland: Pieter van Rijswijk, Bruelistraat 10, 4421 CR Kapelle, tel. 0113-343475, zeeland@tevoet.nl

Noord-Brabant: Harry Benschop, Loveren 33, 5111 TA Baarle-Nassau tel. 013-5902960 of 06-12498305, noord-brabant@tevoet.nl

Bestuur TeVoet

Dirk van Kekem, secretaris, info@tevoet.nl, (Tuinstraat 54, 3732 VM De Bilt, tel. 030-2210759)
Hans Dannis, penningmeester, ledenadministratie@tevoet.nl, (Ruskenstuk 11, 7943 JL Meppel, tel. 0522-260205)
Harry Benschop (Loveren 33, 5111 TA Baarle-Nassau, tel. 013-5902960)

Aan deze Lopend Vuur werkten mee: Harry Benschop, Rien van den Berg, Herman Boonekamp (foto's UitGelicht), Willem de Haan, Eeffien Huizing, Wim Kuzee, Frans Meijdam, Carla van Steenis (foto's), Marijke van Steenis, Piek Stevens, Fred Triep, Jeannet Vermue, Martien Veth, Han van der Voet, Henk Vrieling, Paul Wesselius

Vormgeving en opmaak: Sanders Et Van Dam Reclame, Utrecht

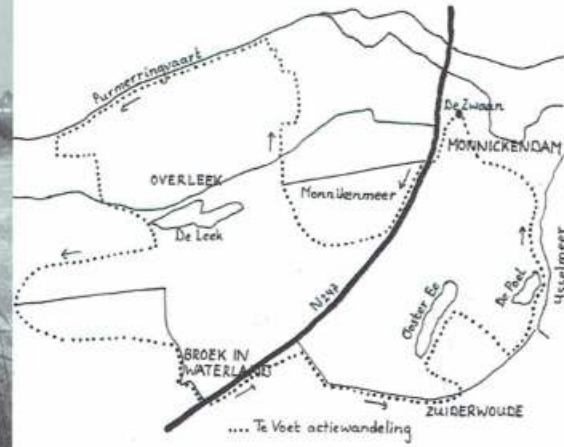
Volgend nummer verschijnt in januari 2010.

Inleveren kopij vóór 15 december 2009

Laatste twee weekenden van september

Jaarlijkse actiewandeling TeVoet NH bij Monnickendam

Door de weilanden langs de Ooster Ee

OM TE LOPEN

De actiewandeling is 23 km lang en kan na zo'n 13 km onderbroken worden in Broek in Waterland.

Startpunt is café De Zwaan, Middendam 10 in Monnickendam (nog geen tien minuten lopen vanaf de bushalte en de parkeerplaats bij de Grote Kerk), waar om 10.30 uur op 19, 20, 26 en 27 september een begeleide wandeling start. Je kunt die dagen ook op eigen gelegenheid de wandeling maken. Honden zijn niet toegestaan! Zie voor meer informatie www.tevoet.nl.

Monnickendam is per bus bereikbaar vanuit Amsterdam (lijn 110 en 114) en Hoorn (lijn 114), uitstappen halte Bernhardlaan.

De laatste twee weekenden van september wordt de – inmiddels bij vele TeVoeters en andere wandelaars bekende – jaarlijkse 'actiewandeling' van TeVoet Noord-Holland gehouden. Dit jaar in de omgeving van Monnickendam.

Zoals elk jaar zitten er stukken in de wandeling die alleen tijdens de 'actiewandeling' toegankelijk zijn. Dit jaar dus alleen in het weekend van 19 en 20 september en van 26 en 27 september. TeVoet wil zo de aandacht vestigen op aantrekkelijke onverharde paden. Voor de actiewandeling is toestemming gevraagd én verkregen van de eigenaren.

De dijk rond de Monnikenmeer is het eerste stuk dat speciaal is opengesteld. Tussen het woonhuis van de familie Bosch en het restant van een oude molen kom je op de dijk. De Monnikenmeer is een kleine droogmakerij, rond 1900 drooggemalen (ter vergelijking de Purmer dateert uit 1622); daarmee verloor Monnickendam zijn positie als doorvoerhaven. Op het laatste stukje dijk vóór de Purmerringvaart is er volgens de routebeschrijving nog een lastige passage bij twee hekken rond een stuwtje: 'Wees hier voorzichtig, bij twijfel over de stevigheid van het hek eronder door kruipen'.

Na een stukje Purmerringvaart volgt de route de zogenaamde Badkuiproute: volg de witte paaltjes en witte bruggetjes.

Je volgt de Badkuiproute tot in Broek in Waterland. Tussen Zuiderwoude en Monnickendam zijn tijdens de actiewandeling nog enkele weilanden langs de Ooster Ee opengesteld.

Grote delen van de route zijn het hele jaar door te belopen of buiten het broedseizoen. Maar met de ontbrekende stukken die de laatste twee weekenden van september dankzij de inzet van TeVoet zijn opengesteld, krijg je wel een heel fraai parcours onder de voeten. ■

Fred Triep

'Wees hier voorzichtig'

Monnikendijk

Monnikenwerk

In de voetsporen van Adelbertus

Adelbertus, Dirk I en de Egmondse burger Schuit

Ieder jaar rond 25 juni wordt in het Noord-Hollandse Egmond-Binnen de herbegraving ('translatie') van St. Adelbertus herdacht. Dit jaar vond er op de zondag erna nog een feestelijke gebeurtenis plaats: de officiële opening van het Monnikenpad en het Hoeverpad, beide onderdeel van het project Monnikenwerk.

Het Project Monnikenwerk is een initiatief van Stichting De Wielenmaker, Centrum voor Milieueducatie, landschap en cultuurhistorie. Hiermee won zij in

2007 de Landschapsprijs van de provincie Noord-Holland, onder andere bestaande uit een bedrag van € 10.000,-. Ook kwam het project in aanmerking voor een ILG-subsidie (Investeringsbudget Landelijk Gebied). Twee aansprekende onderdelen van het project die inmiddels zijn gerealiseerd, zijn het boek *Monnikenwerk* en het *Monnikenpad*.

Monnikenwerk

Op 26 april 2008 vond de officiële presentatie plaats van het boek *Monnikenwerk. De invloed van de abdij van Egmond op het landschap van Noord-Kennemerland*. Een fraai uitgevoerd, kleurrijk boekwerk, dat inmiddels al zijn tweede druk heeft beleefd. Deel 1 behandelt onder de titel 'Noord-Kennemerland' de geologische ontwikkeling van, globaal genomen, Noord-Holland boven het IJ. Te beginnen met de vorming, ca. 2500 voor Christus, van de eerste strandwallen in een gebied waar de Noordzee toen nog vrij spel had. Via de Romeinse tijd en de Middeleeuwen en aan de hand van thema's als stormvloeden,

dijken en dammen, en de droogmakerijen in de 15e en 16e eeuw komen we uit bij het heden en zelfs de toekomst: zal de klimaatverandering ervoor zorgen dat nog de strijd tegen het water nog niet gestreden is? Bij die strijd hebben de monniken van de abdij van St. Adelbertus overigens altijd een grote rol gespeeld. Daarover gaat Deel 2 van het boek.

St. Adelbertus

Het tweede deel van het boek heeft als titel Egmond en omgeving. Middelpunt vormt de St. Adelbertusabdij. Adelbertus, gestorven in 740 of 741, was afkomstig uit Groot-Brittannië, opgeleid in Ierland en in het kielzog van St. Willibrord als zending naar Holland gekomen. Daar vond hij zijn werkgebied vooral in Kennemerland en West-Friesland. Ter ere van hem werd ca. 740 een kapelletje gebouwd op de huidige Adelbertusakker. In de 10 eeuw stichtte Dirk I, de eerste Graaf van Holland, er een klooster dat stand hield tot de Spaanse bezetting in 1573. Maar sinds 1935 lopen er weer Benedictijner monniken rond en sinds 1953 mag het klooster zich abdij noemen. De abdij heeft een kaarsenmakerij, een pottenbakkerij, een winkel en een galerie, die de moeite van het bezoeken waard zijn.

Peter Lassooy, de auteur van zijn boek, ontleent veel van zijn informatie aan de tiende-eeuwse *Vita Sancti Adelberti*, de levensbeschrijving van Adelbertus. Met name uit de (wonder)verhalen die daarin staan opgetekend is het mogelijk je een beeld te vormen van het landschap in de 9e en 10e eeuw. Zo wordt er gespro-

Kapel Akker

Paneel bij de Abdij

Bruggetje

De Abdij

ken over zandverstuivingen, bronnen en dijken. Ook was de kapel van het klooster zichtbaar vanaf zee. Van de hoge duinen zoals wij die nu kennen, was blijkbaar nog geen sprake!

Monnikenpad

Achter in het boek vinden we een kaart met ingetekend het Monnikenpad. Op de achterkant van de kaart is een routebeschrijving opgenomen met veel informatie over het gebied en de historie ervan. Op een mooie 2e Pinksterdag, nog voor de officiële opening, starten wij de wandeling bij de Adelbertusakker. Meteen staan we oog in oog met drie meer dan levensgrote houten figuren. Het zijn Adelbertus, Dirk I en de Egmondse burger Schuit. Ze zijn door de Egmondse kunstenaar Jos Apeldoorn gesneden uit het hout van gevelde iepen. Na ook het kapelletje en de bron – het 'putje' – bekeken te hebben gaan we onze op weg in de richting van Heemtuin De Wielenmaker, die helaas alleen op afspraak te bezoeken is. Dan gaat het via het oude dorp richting Abdij. Een keurig en

zichtbaar nieuw overstapje brengt ons in een weiland waar we onze weg vervolgen langs de Egmonderbinnenvaart. Via nog enkele overstapjes en een bruggetje, allemaal nieuw gerealiseerd ten behoeve van het Monnikenpad, komen we bij de Heilooër Zeeweg. Daar hebben we de keus tussen het fietspad en een zwaar met brandnetels en braamstruiken overgroeid voetpad. Gezien het kortebroekenweer laat de uitkomst zich raden. In de toekomst zal de route overigens een nieuw aan te leg-

Zandpad door weiland

gen ecozone gaan volgen ten zuiden van de Zeeweg. Het laatste gedeelte van de route voert door de duinen, een welkome afwisseling ten opzichte van het eerdere polderlandschap. En aan het einde van de route lokt Eetcafé West met een (Abdij) biertje ... ■

Marijke van Steenis

■ ■ ■ ■ ■ Bronnen ■ ■ ■ ■ ■

Peter Lassooy. *Monnikenwerk. De invloed van de abdij van Egmond op het landschap van Noord-Kennemerland*; 2008. De fraai uitgevoerde routegids van het Monnikenpad (zie 'Om te lopen' in het artikel over de opening van het Monnikenpad) geeft in het eerst deel een verkorte versie van het boek. Het tweede deel bevat een routebeschrijving met ook weer veel aanvullende informatie. Daarin wordt ook aandacht besteed aan toekomstige ontwikkelingen, zoals de bovengenoemde ecozone, en de nieuwe bestrating van de Adelbertusweg met 'kinderkopjes'.

Wandelen in de Ooijpolder

Afgelopen jaren is er in de Ooijpolder en de Duffelt bij Nijmegen veel gedaan aan de natuur én voor de wandelaar. Veel paden over boerenland zijn erbij gekomen. Een paar keer is er in Lopend Vuur al over geschreven. In een van de komende nummers komen we er zeker op terug.

Nu alvast een aankondiging van een 'Wandelfestijn boerenland' op zondag 20 september. Uit de aankondiging: 'Een unieke mogelijkheid om op bijzondere plaatsen te wandelen die via normale wegen onbereikbaar zijn. Bent u niet bang voor koeien, bent u lenig genoeg om over afrasteringen te klimmen, houdt u van de geur van pas gemaaid gras en loopt u

graag langs boomgaarden en akkers? Dan mag u deze wandeling zeker niet missen! Onderweg krijg je producten uit de streek aangeboden zoals appelgebak, vruchtensap en vers geoogst fruit. Er zijn drie routes van 5, 15 en 25 km. Wandelaars die 25 km lopen, worden vanaf de Zeelandse Hof bij Millingen per zonnetreintje teruggebracht naar het startpunt in Persingen. Bij inschrijving vóór 19 september (www.wandelenindeooijpolder.nl) bedragen de kosten € 7,50 p.p. ■

Het leven van Adelbert werd knap verbeeld door leerlingen van de basisschool

Als aanzet voor Noord-Hollands wandelnetwerk Monniken- en Hoeverpad in juni geopend

Vader abt had zondag
28 juni een drukke dag.
's Ochtends assisteren
bij de openluchtmis op
de Adelbertusakker,

daarna honderden gasten ontvangen in de binnentuin van de abdij en tenslotte de burgemeester 'met de vier elementen' op weg sturen, op Monnikenpad. En dan zou ik het nog bijna vergeten: het eerste bier tappen van Sancti Adelberti Miraculum Novum.

Nieuw wonder

Als zoon van een Brabantse brouwer ging het bier tappen abt Gerard Mathijssen goed af. Voor velen misschien een teleurstelling dat het geen echt abdijbier was, dus niet gebrouwen in de abdij. Maar hij had de initiatiefnemers van het Monnikenwerk wel op de goede weg gezet met het bier, of moeten we soms zeggen zijn zegen over het initiatief gegeven? Bier vernoemd naar de heilige Adelbert, overigens niet het 'laatste wonder' zoals overal werd rondgestrooid in persberichten voor de openingshandeling van het Monnikenpad, maar een 'nieuw wonder', berispte vader abt. Wie een beetje Latijn kent (en thuis is in het katholieke geloof), snapt de 'berisping' direct. Hij verwacht ongetwijfeld nog veel wonderen van Adelbert.

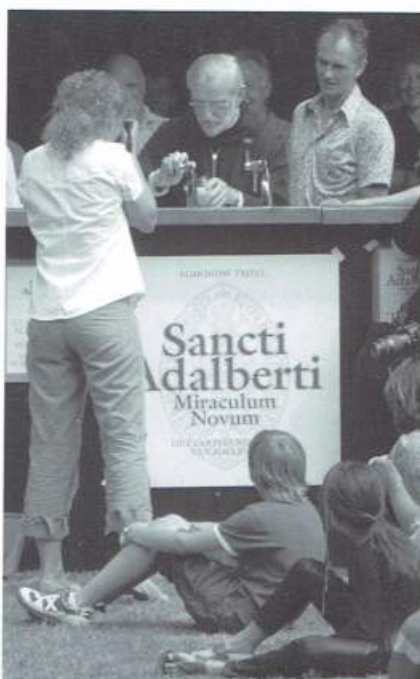
Met de komst van de Ierse monnik Adelbert begon het allemaal in 690 in Egmond. Zijn leven werd bij de openingshandeling van het Monnikenpad knap verbeeld door leerlingen van de basisschool. Zelfs de bron ontsprong spontaan in de binnentuin van de abdij, weliswaar een handje geholpen door de brandweer. Voor wie het zich afvraagt: het water dat voor het bier met die miraculeuze naam wordt gebruikt, komt wel van de geneeskrachtige bron op de Adelbertusakker, samen met de bij de bereiding gebruikte lindebloesem.

Binders, Hoeverers en Derpers

De monniken hebben veel betekend voor de drie Egmondse. Te beginnen natuurlijk met Adelbert, dankzij wiens wonderen Egmond al snel na zijn dood een populair pelgrimsoord werd, tot op de huidige dag. Na hem hebben monniken de hand gehad in de ontginning van het gebied, zijn sloten gegraven enzovoort. Die vaarten – beter gezegd met de dreigende teloorgang van enkele sloten, overblijfselen van eeuwenoude getijdegeulen – vormden het begin van het Monnikenwerk en daar-

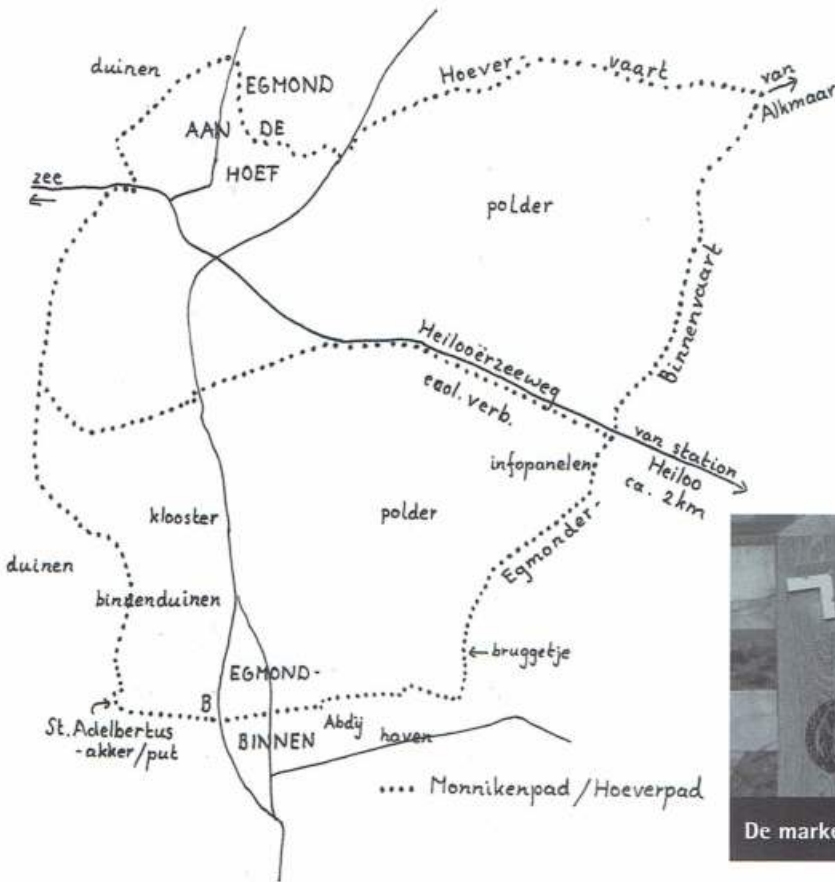
Bron op de akker

Het eerste glas
Sancti Adalberti Miraculum Novum

Mis op de Adelbertusakker

OM TE LOPEN

Wandelgids (€ 6,00) en hier zijn te koop in de abdijwinkel te Egmond-Binnen. Een overzichtskaartje kun je downloaden via de site www.wielenmaker.nl.

Het Algemeen Dagblad besteedde in zijn wandelrubriek van 27 juni 2009 onder de titel 'De laatste wonderen van Adelbert' aandacht aan het Monniken- en Hoeverpad. Naast een verhaal vind je daar ook een duidelijk kaartje en een puntsgewijze routebeschrijving van de gecombineerde route (zie ook http://ad.nl/reizen/actief/wandelen/3319827/Laatste_wonderen_van_Adelbert.html).

Het Monnikenpad is ca. 8,5 km lang, het Hoeverpad ca. 10,5 km en samen kunnen de routes gecombineerd worden tot een wandeling van zo'n 14 km. De route is gemarkeerd met rood/gele (Monnikenpad) of gele (Hoeverpad) pijlen. Op enkele plaatsen staan informatiepanelen. Egmond-Binnen en Egmond aan de Hoef zijn prima bereikbaar met bus 164 vanaf Castricum en Heiloo (één à tweemaal per uur). Je kunt ook in een half uur vanaf station Heiloo langs de Heilooër Zeeweg naar het punt waar Monniken- en Hoeverpad uiteen gaan, lopen. Tenslotte is er een aardige aanlooptroute vanuit Alkmaar.

De markering

mee het Monnikenpad. Als antwoord op de dreigende aantasting van het landschap heeft De Wielenmaker een ruimtelijke visie 'Monnikenwerk' opgesteld met een aantal projecten om de geschiedenis van de drie Egmondens beleefbaar te maken. Niet alleen met een wandelpad langs de Egmonderbinnenvaart, maar ook onder meer met de herinrichting van het haventje van Egmond-Binnen, het zichtbaar maken van de historische verbinding tussen de Adelbertusakker en de abdij en de aanleg van een ecologische zone met wandelpad langs de zuidkant van de Heilooër Zeeweg. De wandelaar kan dan ongestoord parallel aan deze drukke verbindingsweg lopen.

De ecologische zone én het wandelpad erin zijn trouwens nog niet gerealiseerd. Je zult dus net als Marijke van Steenis nog even over het fietspad moeten lopen naar Egmond aan de Hoef of de brandnetels moeten trotseren. Het wandelpad langs de Egmonderbinnenvaart is al wel open, het loopt deels door de weilanden en volgt het jaagpad langs dit kanaaltje dat al zo'n duizend jaar geleden is gegraven. Later werd het gebruikt voor de afvoer van schelpen naar de kalkovens in Akersloot.

Het Monnikenpad rijgt de vele interessante plekken in en rond Egmond aaneen. Te veel om op te noemen, dus trek de wandelschoenen maar aan. Je zult niet teleurgesteld worden, zeker niet als je je wandeling wat langer maakt door het Hoeverpad mee te nemen.

Dit pad is tegelijk met het Monnikenpad in gebruik genomen. Binders en Hoevers – zo worden de inwoners van Egmond-Binnen en Egmond aan de Hoef genoemd – hebben nu hun eigen pad, voor de Derpers (van Egmond aan zee) is het nog even wachten. Want beide paden vormen het startsein voor het wandelnetwerk Noord-Holland. En na je wandeling kun je nu om een 'nieuw wonder' vragen. Dat zal smaken. ■

Harry Benschop

Vader abt stuurt de burgemeester op Monnikenpad met staf met de vier elementen: vuur (kaars), water (van de bron, aarde (van de Adelbertusakker) en lucht ('inspiratie heeft ze zelf in voldoende mate')

Waterschappen aan de wandel

Worsteling waterschappen met de wandelaar

In een steeds voller wordend Nederland is de toenemende behoefte aan rust op en langs het water een gegeven. De waterschappen willen dat graag faciliteren. Dat schrijven de directeuren van de Unie van Waterschappen en de Directie Platteland van LNV in het voorwoord van 'Waterschappen aan de wandel'. Voor hen is met dit rapport een mooie stap gezet voor een inspirerende wandeling langs Nederlandse kroonjuwelen: onze wateren.

Alle acht voor het onderzoek benaderde waterschappen staan positief tegenover recreatief medegebruik, maar worstelen met de plaats die ze het kunnen geven binnen hun taakuitoefening. Ze lopen daarbij tegen een aantal moeilijkheden aan. In het rapport geven de onderzoekers suggesties aan hoe daarmee om te gaan.

Duidelijke visie gevraagd

Recreatief medegebruik is geen kerntaak. Dat is de waterstaatszorg. Waterschapsbestuurders zien wel steeds vaker de positieve effecten van recreatief medegebruik waarvan wandelen wel de meest voorkomende vorm op hun terreinen is.

Bijvoorbeeld voor het creëren van draagvlak voor door het waterschap te nemen maatregelen of voor de waterschapsheffing. Maar lang niet elk waterschap heeft beleid geformuleerd hoe om te gaan met recreatief medegebruik op zijn terreinen. De onderzoekers hameren erop dat waterschappen er goed aan doen een duidelijke visie over recreatief medegebruik te formuleren. Andere partijen weten dan waar het schap staat.

Soms stellen waterschappen hun dijken, kaden, schouw- of onderhoudspaden wel open, maar stimuleren het gebruik ervan niet. Bij andere schappen is sprake van 'actieve openstelling': zij doen extra inspanningen in het beheer en onderhoud met het oog op het recreatief medegebruik (bijvoorbeeld vaker maaien) of zorgen voor bruggetjes, overstapjes en picknicktafels. Het initiatief voor 'actieve openstelling' komt veelal van een andere partij zoals een recreatieschap, provincie of wandelorganisatie. Die is dan ook vaak verantwoordelijkheid dat er een wandelroute met bijbehorende voorzieningen komt.

Het beheer en onderhoud neemt een waterschap vaak wel voor zijn rekening. Investeringskosten (bruggetjes enz.) zijn meestal voor rekening van een derde of zitten versleuteld in een integraal waterschapsproject waarvoor het waterschap subsidies weet los te krijgen. De

onderzoekers bevelen de waterschappen aan over het recreatief medegebruik meer in contact te treden met de provincie en bijvoorbeeld voor allerlei investeringen gebruik te maken van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG).

Overlast

Pijnpunten voor het toestaan van recreatief medegebruik zijn vaak de overlast en aansprakelijkheid. Uit het onderzoek onder de acht waterschappen komt naar voren dat door de waterschappen weinig overlast van wandelaars wordt ervaren. Het grootste probleem vormen loslopende honden. Met voorlichting, het betrekken van wandelaars bij het beheer van wandelpaden, terreininrichting, het opnemen van recreatief medegebruik in de APV en door samenwerking te zoeken met politie en grondeigenaren, kan volgens de onderzoekers van het Kenniscentrum Recreatie overlast worden aangepakt.

Aansprakelijkheid

Bij sommige waterschappen heerst angst voor aansprakelijkheid. In 'Waterschappen aan de wandel' wordt gesteld dat waterschappen zich niet moeten laten leiden door die angst. In de praktijk vallen de claims mee, zeker bij wandelen. Een collectieve aansprakelijkheidsverzekering kan uitkomst bieden, evenals bordjes met 'betreden op eigen risico'.

Grondeigenaren

Waterschappen hebben lang niet altijd de onderhoudsstroken langs waterlopen in eigen beheer. Het toestaan van wandelaars op die stroken moet in overleg met de eigenaar (terzijde: in dat geval kan de boerenlandpadregeling een uitkomst bieden). Maar ook als het waterschap het onderhoudspad zelf in eigendom heeft, kan het ook te maken krijgen met bezwaren van aangrenzende grondeigenaren. Die staan niet altijd te trappelen om wandelaars toe staan. Vroegtijdig overleg met (aangrenzende) grondeigenaren is een must, hen meenemen in de plannen en in contact brengen met eigenaren die al wandelaars toestaan én met recreanten die openstelling belangrijk vinden (onder andere TeVoet-leden dus): dat zijn de aanbevelingen richting grondeigenaren in 'Waterschappen aan de wandel'. Met als slotconclusie: een waterschap moet de bezwaren van grondeigenaren serieus nemen, maar zich daardoor ook niet te veel laten tegenhouden. ■

Harry Benschop

'Leeuwen en beren op het (waterschaps) wandelpad'?

Met zo'n 20 van de 26 waterschappen vertegenwoordigd, was de workshop over 'Waterschappen aan de wandel' goed bezocht. Dat minister Verburg van LNV de Tweede Kamer zal rapporteren over de bijeenkomst zal ongetwijfeld enige druk zetten op de waterschappen.

'De wil is er'

De meeste waterschappen vullen, zo bleek tijdens de workshop, het recreatief medegebruik op een min of meer positieve maar passieve manier in. De acties laten ze aan anderen over. De wil is er meestal wel, maar de ruimte wordt niet gegeven. Ad hoc kan en gebeurt er dus wel van alles, maar de doelgerichtheid ontbreekt. Het is de vraag of dit efficiënt is en of de waterschappen dat willen.

In ieder geval twee waterschappen, Vallei&Eem en Regge&Dinkel geven op een (pro)actieve wijze invulling aan het recreatief medegebruik, waaronder het benutten van de wandelmogelijkheden. Ze hebben ook middelen (menskracht en budget) om het recreatief medegebruik te realiseren. Om waterschapsterreinen open te stellen vergt de nodige inspanning. Waterschappen kunnen veel leren van terreinbeheerders als Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en landgoedeigenaren. Dat leren kan al beginnen tijdens de workshop, bij de inleiding van Staatsbosbeheer.

De mogelijkheden iets voor de wandelaar te kunnen doen, verschillen overigens per waterschap. Alleen waterschappen die onderhoudspaden in eigendom hebben (vooral in het oosten en zuiden) hebben die mogelijkheden.

Op een drietal punten waren na afloop van de workshop conclusies te trekken.

Belang en doel. Alle waterschappen zien het belang van recreatief medegebruik in. Door mensen te laten genieten van het water creëer je interesse bij de burger (belastingbetaler) voor het waterbeheer. Het benutten van de mogelijkheden is een maatschappelijke plicht, de burger heeft er al voor betaald. Het recreatief medegebruik kan ook dienen als katalysator in de communicatie tussen waterschap en burger.

Rapport na anderhalf jaar uit de la

Zomer 2007 hadden de onderzoekers hun bevindingen naar de openstelling van waterschapsterreinen voor wandelaars al op papier, pas in februari 2009 heeft het Kenniscentrum Recreatie het rapport 'Waterschappen aan de wandel, recreatief medegebruik nu in de toekomst' gepubliceerd. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Unie van Waterschappen en het ministerie van LNV. Een commissie waarin onder meer het Wandelplatform was vertegenwoordigd, heeft het onderzoek begeleid.

In 1991 hadden Unie en ministerie de wandelmogelijkheden ook al eens onderzocht. Nu zijn ze zijn benieuwd naar de ontwikkelingen sindsdien. De initiatiefnota van voormalig Tweede Kamerlid Duyvendak 'Wandeloffensief – geef de wandelaar de ruimte' heeft daar wel een zetje aan gegeven. Voor toenmalig minister Peijs van verkeer en waterstaat was het kamerdebat over de initiatiefnota van Duyvendak aanleiding de waterschappen te vragen het recreatief medegebruik door wandelaars zoveel mogelijk te faciliteren. Zij deed dat in een brief aan de overkoepelde organisatie van de schappen, de Unie van Waterschappen. Het onderzoek van het Kenniscentrum Recreatie is een volgende stap in 'het proces'.

Centraal in het onderzoek stonden interviews met een achttal waterschappen, aangevuld met een deskstudie. In het onderzoek is allereerst de behoefte aan wandelmogelijkheden in het landelijk gebied geïnventariseerd. Vervolgens zijn de recreatiemogelijkheden op waterschapsterreinen, met name voor wandelaars, belicht en is aangegeven hoe waterschappen

daar actiever mee kunnen omgaan. Het slothoofdstuk bevat een zestal aanbevelingen die waterschappen moeten stimuleren om het recreatief medegebruik van hun waterschapsobjecten te bevorderen. De belangrijkste conclusies kun je lezen in het hoofdartikel.

Kamerbehandeling

Bij de behandeling van de LNV-begroting 2009 is in de Tweede Kamer de motie-Van Gent/Jacobi aangenomen (kamerstuk 31700 XIV, nr. 95) waarin de regering verzocht wordt:

- een overkoepelende inventarisatie te maken van de knelpunten die waterschappen ondervinden waardoor recreatief aantrekkelijke oeverpaden niet (kunnen) worden opengesteld;
- aan de hand hiervan afspraken te maken met de waterschappen om de knelpunten op te lossen en de openstelling van recreatief aantrekkelijke oeverpaden te vergroten.

Naar aanleiding hiervan heeft minister Verburg op 18 mei 2009 het rapport 'Waterschappen aan de wandel' aan de Tweede Kamer gestuurd, met de belofte op het onderwerp terug te komen na de bijeenkomst die de Unie van Waterschappen aan het rapport zal wijden. Deze is in juni 2009 gehouden. Henk Vrieling heeft een korte impressie geschreven.

Nog onbekend is wanneer de kamer over het rapport gaat discussiëren.

Marijke van Steenis

Het rapport 'Waterschappen aan de wandel' is te downloaden via www.stichtingrecreatie.nl onder projecten & publicaties.

Schade en overlast. De ingelanden maar ook de waterschappen zelf (bestuur en medewerkers) zien 'leeuwen en beren op het wandelpad'. Terwijl de praktijk uitwijst, dat de (meeste) wandelaars zich niet als 'leeuwen en beren' gedragen. Vrijwel geen enkele eigenaar wil een opgesteld pad langs zijn grond. Bij anderen vindt men het prima. Oftewel het NIMBY-probleem.

Organisatie en beheer. Een goede organisatie van het recreatief medegebruik, te beginnen met vastgesteld beleid, trekt belangrijke middelen van derden aan. Het

draait altijd om samenwerking.

Als eenmaal het een en ander gerealiseerd is, moet het zodanig worden georganiseerd en beheerd dat er blijvend nut is van de investeringen. Meenemen in projecten is maar één stap. Alleen als de communicatiekanalen in stand blijven, kan openstelling een positieve bijdrage leveren aan de 'communicatie waterschap/burger'. ■

Henk Vrieling,

lid van TeVoet en werkzaam bij het waterschap Regge en Dinkel

1200 km wandelpad Wadden- wandelen

Met subsidie uit het Waddenfonds wordt in vijf 1200 kilometer voetpad ontwikkeld en bewegwijzerd langs de waddenkust.

Landschapsbeheer Groningen, Landschapsbeheer Friesland en Landschap Noord-Holland gaan er met een groot aantal partijen en lokale bevolking mee aan de slag.

Zicht op slib

Wandelen door het kustgebied van de Waddenzee is bijzonder. Dat geldt voor de stranden en duinen op de eilanden, maar ook voor het land achter het slib en slik van het wad: veelal open land, in gebruik bij de boeren, met wierden, brede afwateringssloten en kronkelende binnendijken. In Groningen bestaan nog veel wierden-dorpen met de kerk in het midden van de wierde (in Friesland terpen) waar in een ring de bebouwing staat.

Het eerste Lutje Hoes van 'Wierde en Dijk'

Net voorbij het kweldergedeelte begint het wad. Net over de grens in Ost-Friesland – daar wordt een Gronings dialect gesproken, geen Fries – is het 's zomers tjokvol met Duitsers die van dit aparte gebied komen genieten. In 1993 was ik daar op vakantie. Tot mijn verbazing zag ik enorme campings bij de kust (uitzicht op slib, geen zand – net als in Groningen) en strandstoelen op de met gras begroeide dijk.

Waddenwandelnetwerk

Het Waddenwandelnetwerk gaat bestaan uit ommetjes, historische paden en delen van oude doorgaande wandelroutes als kloosterpaden en handelsroutes. Deze worden zo mogelijk via een knooppuntenstelsel met elkaar verbonden. Ruggengraat van het Waddenwandelen vormt het Noordzee Kustpad, een LAW die onder meer door Groningen, Friesland en de kop van Noord-Holland voert. Daarnaast worden er kleinere en grotere ommetjes ontwikkeld. Ook zijn lussen voorzien die de eilanden en centra aan de kust en in het achterland met elkaar verbinden. Elke lus kan als aparte route worden gelopen.

Uiteindelijk zal er een Waddenwandelnetwerk ontstaan dat het hele gebied ontsluit: mooie uitzichtspunten, beschermde dorpsgezichten, fraaie kerken, oude kerkhoven, poelen achter de zeedijk, uitgestrekte kwelders en schitterende boerderijen kunnen bewonderd worden. Het waddenwandelen in cijfers samengevat: Groningen: 525 kilometer wandelpad, 60 kilometer extra lussen aan de LAW; Friesland: 375 kilometer wandelpad, 67,5 kilometer extra lussen aan de LAW; Noord-Holland: 150 kilometer wandelpad, 22,5 kilometer extra lussen aan de LAW.

Betrokkenheid TeVoet

Het 'waddenwandelproject' is voorjaar 2009 gestart. Het biedt een goede mogelijkheid om de wandelpaden van Wierde en Dijk (een agrarische natuurvereniging actief langs de Groningse Waddenkust) uit te breiden en bekostigd te krijgen. TeVoet-coördinator voor Groningen Paul Wesselius heeft samen met zijn echtgenote Geesje in dit gebied een vijftiental wandelingen verkend, waarbij mogelijke boerenlandpaden en voorzieningen zoals hekken en planken over sloten (of eenvoudige bruggetjes of ponten) zijn geïnventariseerd. Ondanks een plezierig gesprek (met koffie en koek) met de boeren hebben de contacten van een werkgroepje van Wierde en Dijk helaas nog geen toestemmingen opgeleverd om over boerenland te lopen.

Pieke Stevens van Landschapsbeheer Groningen is de projectleidster voor Groningen en ook de coördinatrice voor de drie provincies. We werken samen, ik als vrijwilliger bij LBG, om dit project op te zetten, diverse 'lussen' te ontwikkelen en de mogelijkheden buiten te verkennen.

We werken van west naar oost, momenteel concentreren we ons op de noordelijke gebieden van de Marne, de agrarische gebieden in een 2 kilometer brede zone tussen zeedijk en de oude Provinciale Dijk, van Vierhuizen tot Pieterburen en nog verder richting Westernieland. Daar blijken verheugend veel boeren bereid te zijn om hun 'opstreekende' paden beschikbaar te stellen. Het is in feite – informeel – al mogelijk om diverse paden te belopen tot de zeedijk en wat verderop weer terug. Zo'n wandeling is beschreven in Lopend Vuur van mei.

We hopen dat we de Oude Provinciale Dijk toegankelijk kunnen maken; deze zou zeer geschikt zijn om de verschillende lussen onderling met elkaar te verbinden. De dijk zelf is eigendom van vele verschillende boeren, die – spaarzaam – toegang tot deze dijk verlenen, maar het schouwpad ten noorden langs deze dijk lopend naast de brede afwateringssloot kan meestal belopen worden sinds de nieuwe politiek in dit opzicht van de waterschappen, in dit geval Noorderzijlvest.

'Landloop'

Eén verkennende wandeling voerde langs de 'autonome' landloop, opgezet door Wierde en Dijk en een groep kunstenaars uit Pieterburen. Deze groep, 'Andorra' genaamd, heeft de borden gemaakt. Het pad is een paar jaar geleden heropend nadat de route iets gewijzigd was. Dat gebeurde in overleg met de Stichting Oude Groninger Kerken.

Huisjes onderweg – Lutje Hoes – beschermen tegen wind en regen. Ze kunnen opengemaakt worden en zo gedraaid worden dat de wind van achteren komt.

Dat was wel nodig ook toen we het huisje op de foto bereikten: er barstte net een felle regenbui los.

Uiteindelijk hopen we in het project Waddenwandelen het kustgebied met al haar prachtige facetten verder te ontsluiten, liefst langs onverharde wegen en in goede samenwerking met alle lokale betrokkenen en (wandel)organisaties. Ook is het de bedoeling dat een Waddenwandeldag kan worden georganiseerd. ■

Paul Wesselius en Pieke Stevens

Terugblik op wandeling in het Groningse Kruisweg Over het pad van boer Westers

Het Dagblad van het Noorden was zo vriendelijk om de aankondiging van de TeVoet-wandeling vanuit het Groningse Kruisweg in een apart kader te zetten, met foto. Dat leverde een aanmelding op van een dame uit Kruisweg en een echtpaar uit Groningen. Vlak voor we vertrokken naar Kruisweg belde Harm Westers op: of we koffie/thee en een praatje van hem vooraf wilden? Nou graag.

Westers en zijn vrouw ontvingen ons zaterdag 20 juni zeer gastvrij. Hij heeft al diverse jaren een biologisch bedrijf, met zijn zoon. Hij teelt o.a. bieslook dat in potjes wordt verkocht in Duitse supermarkten. Velden met bieslook zie je niet vaak. Westers is één van de weinige biologische boeren in Groningen. Ook zijn apparatuur was heel bijzonder. Die hebben we met belangstelling bekeken.

Kwelders

Hij legde uit hoe het tegenwoordig zit met de eigendomsrechten op de kwelders. Deze zijn eigendom van de 'opstreckende' boer tot een bepaalde afstand uit de kust. Daar voorbij is het rijkseigendom. Kwelders mogen niet meer ingepolderd worden. Ze bestaan uit een ingenieus systeem van kweldervakken omgeven door rijshoutdammen. Via een uitgebreid stelsel van greppels stroomt het water gecontroleerd in de vakken en wordt het ook weer afgevoerd. Zo'n systeem zorgt voor een optimale opslibnelheid. Nu gaat het in tegenstelling tot vroeger niet meer om landaanwinning maar om het in standhouden van de natuurwaarden van de kwelders. Ook beschermen de kwelders de dijk tegen de golven. Grote delen van de kwelders worden nu begraasd waarbij natuurbeheer prevaleert boven agrarisch gebruik.

Feddema's Plas

Westers' boerenlandpad leidt naar Feddema's Plas, eigendom van Het Groninger Landschap. Volgens hun site is het een in

1924 gegraven kleiput voor het ophogen en herstellen van de zeedijk. Destijds kocht het waterschap het terrein van de heer Feddema, voor de kleiwinning. Later liep de put vol water en ontstond een waardevol natuurgebied, dat niet zout en niet zoet is, maar brak. Tot 1994 was de plas eigendom van het waterschap Hunsingo. Dat schonk het in dat jaar aan de stichting Het Groninger Landschap.

In de archieven van het waterschap heb ik onderzoek gedaan naar het ontstaan van Feddema's Plas. Zeer interessant. Een telefonische discussie hierover met Harm Westers leverde veel interessante informatie op. Ik kom hier zeker nog op terug.

De terugweg van oost naar west ging niet over de weg, maar langs de schouwsloot van het waterschap, die ten noorden van de Oude Provinciale Dijk loopt. Die schouwsloot bleek toegankelijk te zijn over enkele kilometers. ■

Paul Wesselius

'Stad en land in Apeldoorn' teveel gescheiden (beleids)werelden

Wandeloeverleg Gelderland: ontwikkel verkeersluw netwerk voor langzaam verkeer

Jaagpad langs Apeldoorns Kanaal

Apeldoorn geeft, als stad van de Apeldoornse Wandelvierdaagse, in zijn nota 'Stad en land in Apeldoorn' weinig blijk van de betekenis van zijn omgeving als wandel- en uitloopegebied voor haar eigen inwoners en bezoekers. Zeker als je het vergelijkt met alle aandacht die fietsers en automobilisten (en hun infrastructuur) in diezelfde nota krijgen. Dat schrijft het wandeloeverleg Gelderland in een reactie op de nota. Terwijl de stad een unique sellingpoint zou kunnen hebben door zich als wandel/loop/speelgemeente te profileren.

Stad en land zijn veelal gescheiden werelden, zeker in de hoofden van beleidsmakers. Goed om te kijken waar beide ten opzichte van elkaar staan en welke maatregelen nodig zijn om de onderlinge samenhang te verbeteren. Vergeet de

wandelaar in al zijn 'verschijningsvormen' (van kinderen op weg naar school, ommetjesmakers, joggers tot mensen die er een paar uur op uit trekken of een dag) daarbij niet, is de belangrijkste boodschap van het wandeloeverleg Gelderland aan B&W. Ontwikkel voor die wandelaar een volwaardig samenhangend netwerk van verkeersluwe, aantrekkelijke wegen en paden. Alleen dan krijg je het 'hoogwaardig woon- en vestigingsklimaat' dat de gemeente nastreeft.

Rondom Apeldoorn dreigen belangrijke verbindingen in dat verkeersluwe netwerk (niet alleen voor de wandelaar van belang maar ook voor de fietser) te verdwijnen doordat wegen worden opgewaardeerd en echte barrières worden. Met name in het zuiden en oosten van de stad wordt de wandelaar de dupe, tenzij de gemeente er

in haar beleid op gaat inspelen, waar-schuwt het wandeloeverleg in zijn reactie. Illustratief is dat geen van de lange afstandswandelroutes op de Veluwe het centrum van Apeldoorn aandoen ondanks het uitstekende openbaar vervoer. Simpelweg omdat er geen aantrekkelijke routes vanuit het buitengebied naar het station waren te vinden. Wandelaars op het Trekvogelpad, het Marskramerpad, het Maarten van Rossumpad en het Veluwe Zwerfpad gaan nu de stad voorbij. Terzijde merkt het wandeloeverleg Gelderland nog op dat de ogenschijnlijk perfecte wandelmogelijkheden rond Hoenderloo ernstig aan waarde inboeten door de vele rasters en toegangsbepalingen van terreineigenaren en natuurterreinbeheerders.

Hoe stad en land wel te verbinden?

Kansen om het als gemeente beter te doen, ziet het wandeloeverleg onder meer in het integreren van het verkeersluwe netwerk in het 'groene mal'-beleid, in het consequent langs één zijde van het Apeldoorns Kanaal wandelaars en fietsers een aantrekkelijk pad geven richting Dieren en Hattem, het gebruiken van de voor Apeldoorn zo karakteristieke sprengen en het koppelen van recreatief medegebruik aan ecoducten en faunapassages. ■

Han van der Voet

Eerste fase 'Sporen in de Zak'

Over Vijfzoodijk en Westerscheldedijk, van vijf zoden tot Deltahoogte

Vijfzoodijk en Westerscheldedijk, van vijf zoden tot Deltahoogte

Ruim tien kilometer extra wandelpad, in een netwerkje van 80 km, over gras- en

bloemdijs in de Zak van Zuid-Beveland. Dat is de winst van de eerste fase van het Zeeuwse wandelnetwerk 'Sporen in de Zak', in de Zak van Zuid-Beveland.

Voor Zeeuws gedeputeerde Frans Hamelink – water, natuur, landschap en wandelen zitten in zijn portefeuille – was het mooi inkoppen. De nieuwe verbindingen die in het wandelnetwerk 'Sporen in de Zak' voor de wandelaar zijn gerealiseerd, waaronder zo'n 7 kilometer over boerenland, pasten naadloos in het collegeprogramma van de Zeeuwse Staten dat luistert naar de naam 'Nieuwe verbindingen'. Niet alleen omdat er nieuwe paden voor de wandelaar zijn opgesteld, maar ook omdat verschillende partijen hebben samengewerkt zoals Landschapsbeheer Zeeland, Natuurmonumenten en de Milieucoöperatie Zak van Zuid-Beveland – "een inspirerende samenwerking tussen landschapsbouwers, natuurterreinbeheerders en agrariërs" in de woorden van Hamelink bij de opening – en zo de 'nieuwe verbindingen' tussen partijen die de provincie zo graag ziet, hebben gelegd. Gelukkig vergat Hamelink niet de vrijwilligers die vele uren besteed hebben om de mogelijkheden te verkennen en vast te leggen, "zonder wiens inzet we in Zeeland niet zoveel hadden kunnen bereiken".

Het Zakboekje

Kennis kunnen nemen van het boerenbedrijf, de toegankelijkheid van natuurterreinen – het vergroten daarvan is een van de speerpunten van het provinciale beleid – en het accentueren van landschaps-

elementen, dat zijn volgens de Zeeuwse 'wandelnota' de zaken waarvoor de provincie bij het uitrollen van wandelnetwerken wil gaan: het landschap leesbaar maken en de geschiedenis ervan tijdens een wandeling levend maken. 'Sporen in de Zak' is het vervolg op het onder meer door TeVoet geïnitieerde Kiekendiefpad bij Goes, het eerste Zeeuwse wandelnetwerkje. Volgend jaar mei zal het netwerk in de Zak van Zuid-Beveland helemaal worden opgeleverd, inclusief verbindingen met het Kiekendiefpad en richting Walcheren. Op dat eiland zet de provincie ook de nodige stappen om tot een 'eilanddekkend' wandelnetwerk te komen. Daarnaast wordt er hard gewerkt in Oost Zeeuwsch-Vlaanderen en op Schouwen-Duiveland. Vóór eind 2013 wordt in Zeeland zeker 500 km wandelnetwerk aangelegd.

Eind dit jaar komt een begeleidend boekje met de logische naam 'Het Zakboekje' op de markt, waarin de wandelaar alles over het landschap en de cultuurhistorie van de Zak van Zuid-Beveland wordt verteld. Dijken vertellen veel over de (inpolde-rings)geschiedenis van de Zak. Van de Vijfzoodijk, een van de oudste dijken van Zuid-Beveland, tot de op Deltahoogte gebrachte Westerscheldedijk. In de middeleeuwen was de Vijfzoodijk een vijf zoden hoog dijkje. Bij Oudelande vind je in de Vijfzoodijk nog één van vier overgebleven wegcoupires op Zuid-Beveland. Een coupure is een bij hoogwater af te sluiten opening in een dijk.

WCL

Op het gebied zat enkele jaren geleden het predicaat 'Waardevol Cultuurlandschap'. Terecht, maar de wandelaar kwam toch niet echt aan zijn trekken. Veel mooie plekjes waren voor hem niet toegankelijk. Op verzoek van het WCL-secretariaat (WCL staat voor Waardevol Cultuurlandschap) heeft TeVoet inmiddels al weer een kleine tien jaar geleden twee wandelroutes ontwikkeld. Eigenlijk om te laten zien wat de Zak te bieden heeft en wat de wandelaar mist. Die routes konden toen gedurende één weekend worden belopen omdat voor een aantal dijken waarover de route leidde

Hoedekenskerke

speciaal toestemming moest worden gevraagd, alleen voor dat weekend. Een eerste blik op de wandelkaart van het eerste deel van 'Sporen in de Zak' laat zien dat eigenlijk alle ideeën van toen werkelijkheid zijn geworden: over enkele dijken van Natuurmonumenten, over de dijk langs de Quistkostpolder en over de Herverkavelingsdijk ten zuiden van Hoedekenskerke. Die laatste dijk was toen heel lastig te belopen, veel scheuren en zo; benieuwd hoe het er nu mee gesteld is. De eerste fase van 'Sporen in de Zak' vind je in het zuidelijk deel van de Zak, onder de lijn 's-Gravenpolder - Ovezande. Het bekende heggenlandschap rond Nisse wordt volgend jaar in het tweede deel bewegwijzerd. Ook de paden die Het Zeeuws Landschap momenteel ontwikkelt rond Hoeve Van der Meulen bij het dorpje 's-Heer Abtskerke (zie artikel) worden dan in het netwerk opgenomen.

Stoomtrein

Een blik op de kaart laat helaas zien dat een groot deel van het netwerk verhard is. Op enkele uitzonderingen na wel rustige weggetjes, maar toch. Ook loopt de route vele kilometers lang over de Westerscheldedijk, van 's-Gravenpolder naar Hoedekenskerke en verder zuidwaarts naar recreatiecentrum Scheldeoord onder Baarland en in de omgeving van Ellewoutsdijk. Voor al deze stukken dijk geldt dat je asfalt onder de voeten krijgt.

Toch zijn er voor wie liefst onverhard loopt, aantrekkelijke dagroutes uit het

lees verder op pagina 16

De Zak in

Het oudland bij Nisse is bij veel wandelaars wel bekend. Deze Lopend Vuur route laat je een onbekender deel van de Zak van Zuid-Beveland zien. Langs in dit nummer beschreven plekken als het Vrouweputje, het ganzenreservaat van Sinoutskerke, de hoeve Van der Meulen, de Zwaakse Weel, het dorpje Hoedekenskerke met zijn getijdewentje en stoomtreinstation en tal van (veelal onverharde) dijken naar Ellewoutsdijk.

Deze keer geen beschreven wandeling, omdat je voor het grootste deel gebruik kunt maken van de Zeeuwse wandelnetwerken De Schengen (Het Kiekendiefpad) en Sporen in de Zak. De nummers op de kaart verwijzen naar de knooppuntnummers.

Tussen beide wandelnetwerken kun je op verschillende manieren van het Vrouweputje naar hoeve Van der Meulen lopen, helaas allemaal verharde wegen. Dat de wandelaar in dit stuk baat heeft bij het doen herleven van oude paden, wordt in één oogopslag duidelijk. Neem als je de tijd hebt, ook een kijkje op de kerkingen van Sinoutskerke en 's-Heer Abtskerke.

Verder in de richting Ellewoutsdijk zijn meerdere alternatieven over het netwerk van 'Sporen in de Zak' aangegeven, naar keuze kun je al dan niet langs de Westerschelde lopen. De route door de Zwaakse Weel tussen knooppunt 38 en 34 is pas na de zomer te belopen.

Op zaterdag 3 oktober organiseert TeVoet een wandeling 'de Zak in', waarbij deze Lopend Vuur route de leidraad vormt. Zie voor meer informatie de activiteitenkalender achterin.

Van drie voetpaden is bekend dat ze rond 1940 nog in gebruik waren

A - Hoeve Van der Meulen

B - In de verte de toren van Nisse

C - Stoomtrein Goes-Borssele

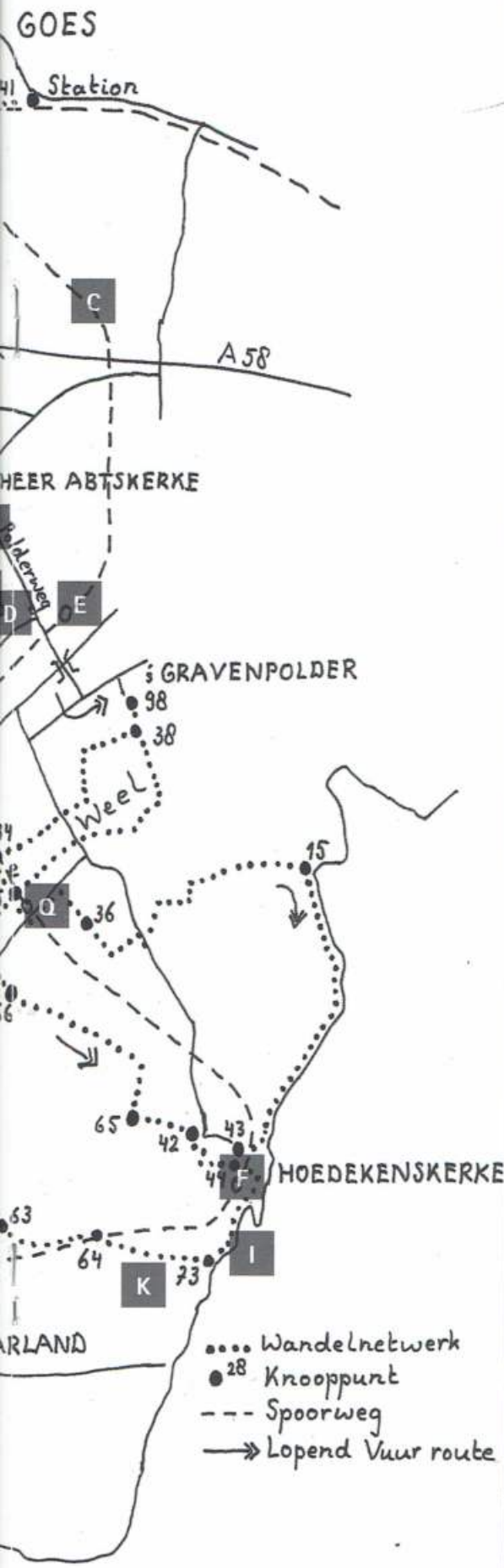

D - Vliedberg

E - Station 's-Gravenpolder niet in gebruik

F - Hoedekenskerke, eindstation stoomtrein

L - Populierendijk

G - Schuren in de Zak

M - Vijfzoodijk

H - Wegeling in De Poel Sinoutskerke

N - Vrouweputje

I - Getijdhaventje Hoedekenskerke

O - Voetbrug

J - Station Nisse, ook niet in gebruik

P - Trekpontje

K - Herverkavelingsdijk

Q - Kwadendamme, halte voor de Zwaakse Weel

vervolg van pagina 13

netwerk te halen, veelal over dijken die met het netwerk toegankelijk zijn geworden. Bijvoorbeeld vanaf Hoedekenskerke naar Oudelande en/of Ellewoutsdijk. Als je in Ellewoutsdijk bent, neem dan ook een kijkje bij het Fort en de Inlaag 1887, nu een natuurgebied. Vanuit de omgeving van Driewegen kun je boven Ovezande langs naar de Zwaakse Weel en 's-Gravenpolder. In de Zaakse Weel, ook een natuurgebied, worden deze zomer nog nieuwe paden aangelegd. Helaas zijn in de Zwaakse Weel enkele wel op de kaart aangeduide historische boerderijen niet via het netwerk bereikbaar. Een verbinding langs deze boerderijen van het Groenewegje naar de Zwaaksedijk, deze kortsluiting was wel mogelijk op de eerder genoemde 'WCL-dag', zat er nu 'vanwege natuurbelangen' blijkbaar niet meer in.

Wie er een bijzonder wandeldagje naar de Zak van wil maken, kan in het seizoen met de stoomtrein Goes-Borssele de Zak in tuffen. Er zijn twee stationnetjes, in Hoedekenskerke en in de Zwaakse Weel (bij Kwadendamme/Langewegje). De twee beschreven routes laten zich perfect combineren met deze historische treinreis. ■

Harry Benschop

OM TE LOPEN

Van de eerste fase 'Sporen in de Zak' is een voorlopige netwerkkaart gemaakt. Deze is te downloaden via www.routebureauzeeland.nl onder routes, wandelroutes en wandelnetwerken.

Houd er rekening mee dat er lang niet in alle dorpen in de Zak horeca is. Op de netwerkkaart vind je meer informatie.

's-Gravenpolder, Kwadendamme en Hoedekenskerke zijn elk uur met bus 25 vanuit Goes bereikbaar (op zondag elke 2 uur). Met een overstap op bus 21 zijn ook de andere dorpjes in het zuidelijk deel van de Zak bereikbaar. Bus 21 rijdt met dezelfde frequentie (op zondag belbus, reserveren via 0800-2255687!) en sluit in Baarland goed aan op lijn 25. Dit jaar rijdt de stoomtrein Goes-Borssele alleen nog op de zondagen in september en oktober, zie www.destoomtrein.nl.

Vrouweputje, een rustpunt in veel opzichten

Aan het wandelnetwerk 'Het Kiekendiefpad' bij Goes is van de zomer een stukje toegevoegd. Een doodlopend stukje, je moet dus heen en terug over hetzelfde pad. Naar het Vrouweputje. Dit ligt bij 's-Heer Hendrikskinderen en Goes, ten zuiden van het Poelbos. Een wandelpad vanuit het Poelbos loopt via een brug en een akker naar de Oostweg en brengt de wandelaar naar het Vrouweputje. De moeite van een omweg waard.

Het O.L. Vrouweputje of Mariaputje bij Baarsdorp stond tot in de vorige eeuw bekend als een bescheiden bedevaartsplaats. Het lag in een bocht vlak langs de Oostweg tussen 's-Heer Arendskerke en 's-Heer Hendrikskinderen. Bij het putje stonden een paar grote bomen. Het bevatte zoet water. Wat bijzonder was aan het putje, is dat het nooit droog viel, zelfs niet in de droogste zomer.

Stiekem

Mensen bezochten het putje om er water uit te drinken in de hoop op genezing van kwalen. Vroeger ging men natuurlijk niet voor elk wissewasje naar de dokter. Het water was zelfs te koop in een lokale winkel. Vorige eeuw waren het veelal katholieke mensen die het putje bezochten maar het verhaal gaat dat mensen van een ander gezindte, zij het stiekem, ook hun hoop vestigde op genezing door het water. In het kader van de ruilverkaveling verdween het oude Vrouweputje rond 1973. Slechts enkele mensen maakten zich hier druk om. De een maakte nog een laatste foto terwijl een ander een laatste kruik vulde met het water. Tijdens het dempen hebben werkmensen nog gezocht naar een Mariabeeldje op de bodem van het putje. Volgens een legende is tijdens de beeldenstorm (1566) een beeldje uit de kerk van Baarsdorp in het putje gegooid. Ze vonden niets.

Jaren was het stil rond het putje tot de stad Goes haar 600-jarig bestaan vierde in 2005. Het herstel van het Vrouweputje

was een van de projecten in het kader van deze verjaardag van de stad. Uiteindelijk kwam het in 2006 tot een daadwerkelijk aanleg van het nieuwe Vrouweputje. Nieuw in meerder opzicht. Allereerst werd een nieuwe put in dezelfde oude kreekruig gegraven. Minstens zo belangrijk is dat het nieuwe Vrouweputje zich uitdrukkelijk openstelt voor iedereen. Het is een Bron van Eenheid.

Geneeskrachtige werking

Het terrein aan de Oostweg is een halve hectare groot. Er zijn inheemse bomen en struiken geplant en bij een aantal hiervan staan bordjes met informatie over de symboliek en de geneeskrachtige werking van de soort. Het terrein wordt zo beheerd dat de natuur zich zo goed mogelijk kan ontwikkelen. In het putje leven veel waterdieren en boven het water zweefde deze zomer vele soorten prachtig libellen en juffers. Reeën komen regelmatig drinken bij het putje. Rond het putje staan enkele bankjes zodat de bezoeker hier kan rusten. ■

Jeannet Vermue

De stichting Vrouweputje heeft het boek 'Vrouweputje bron van eenheid' uitgegeven. Hierin komen historie, spiritualiteit en natuur aan bod. Het bevat ook verhalen van oude mensen die het oude putje bezochten en nog veel meer. Het kost € 9,95 en is te koop bij de boekhandel in Goes en via de website www.vrouweputje.nl.

Historische boerderij net buiten 's-Heer Abtskerke Hoeve Van der Meulen veilig gesteld

In september feestelijke opening

Trekpuntje naar de Hoeve

Een sterk verwaarloosde boerderij in de buurt van het Zuid-Bevelandse dorpje 's-Heer Abtskerke. Een van de oudste boerderijen van Zuid-Beveland. Wel met veel karakteristieke en waardevolle elementen die elders nog maar zelden te vinden zijn. Voor Het Zeeuwse Landschap een reden de boerderij, bijkans een ruïne, met de omliggende landerijen op te kopen, met het nadrukkelijk doel het geheel veilig te stellen voor het nageslacht. Eind september wordt het opgeleverd. Over de landerijen komen wandelroutes

Plukgaard

Die landerijen hebben Het Zeeuwse Landschap voor een dilemma geplaatst. Ook hier tal van oorspronkelijke elementen waaronder een hoogstamboomgaard met bijzondere oude fruitrassen. Ook nog eens omzoomd door knotwilgen en de zeldzame knotessen. Langs de boomgaard loopt het restant van een slingerend kreekbeddingwegje dat in de jaren 70 bij de ruilverkaveling buiten gebruik geraakt is. De laatste jaren was ook de boomgaard sterk verwaarloosd. Het is een woeste, schilderachtige wildernis geworden, waarin uilen, spechten en tientallen verschillende zangvogeltjes hun territorium hebben. Alles in zijn oude glorie herstellen zou voor de boomgaard een sterke achteruitgang van de natuurwaarden meebrengen. Dat geldt in zekere zin ook voor het aanpalende kreekbeddingwegje.

Uiteindelijk is gekozen voor een aanpak waarbij een deel zijn huidige woeste karakter houdt en een ander deel volgens het historische patroon als 'plukgaard' is hersteld. Dit werkt ook door in de toegankelijkheid.

Oorspronkelijk reliëf

Op het erf ligt een enorme drinkput, die in het verleden mens en dier van drinkwater moest voorzien. De weilanden ten westen van de boerderij hebben nog hun oorspronkelijke reliëf en zijn omzoomd door fraaie oude meidoornhagen. Hier heeft de tijd een halve eeuw stilgestaan.

Vanaf de boerderij loopt er een korte wandelroute overheen. In de verte zie je de toren van Nisse.

De akkers ten zuiden en ten oosten van de boerderij heeft Het Zeeuwse Landschap voor een deel opgeknippt in kleinschalige akkertjes, waarop oude landbouwgewassen als spelt, haver en vlas worden verbouwd. Niet alleen om het er weer als vroeger te laten uitzien, maar ook om de natuur die vroeger op de akker te vinden was: leeuweriken, klaprozen, korenbloem, enz. Over deze veldjes loopt een langere wandelroute richting 's-Gravenpolder, onder meer langs een vliedberg. Daarvoor moet wel een watergang worden gekruist. Om dat mogelijk te maken zijn een trekvlotje en een voetgangersbrug aangelegd. Het idee

bestaat een halteplaats van de Stoomtrein Goes-Borssele te maken bij het voormalige station van 's-Gravenpolder of Nisse. Treinreizigers kunnen daar dan uitstappen en een stukje wandelen in het boerenland van tientallen jaren geleden. Het koersbord van de stoomtrein loopt er al op vooruit.

Door de Poel bij Sinoutskerke?

TeVoet zou het helemaal mooi vinden als diezelfde reiziger door een ander authentiek landschap te voet zijn weg terug kan vinden naar Goes.

Zo'n kilometer van hoeve Van de Meulen ligt nog een stukje van de Poel dat bij de ruilverkaveling met rust is gelaten: met hollebollige weilanden, kronkelende sloten en drinkputten. Door dit gebied, ten westen van het dorpje Sinoutskerke, liepen vroeger doorgaande paden gewoon door het weiland, weet directeur Landschapsbeheer Zeeland Foort Minnaard van zijn vader. Die was daar geboren en getogen en kende als veehandelaar de Poel als zijn broekzak. Die paadjes zijn veelal niet te vinden op oude topografische kaarten. Minnaards vader had daar een eenvoudige verklaring voor: je zocht de kortste weg,

Gerestaureerde bakkeet bij de hoeve

desnoods dwars door een weiland, over een smalle sloot kon je springen, over een wat bredere kon je een eenvoudig bruggetje leggen (gewoon een plank). Minnaard concludeert in het blad van Landschapsbeheer (Boom in, 2007-1) dat de loop van dergelijke paadjes werd bepaald door vaste punten zoals de boerderij, het bruggetje, het overstapje en de kerk. Van drie paden weet Minnaards vader dat die rond 1940 nog in gebruik waren (zie het kaartje).

Eén loopt van Sinoutskerke in de richting van het huidige viaduct over de A58. Een ander verbindt twee doodlopende wegelingen; die wegelingen zijn er trouwens nog steeds. Naar het idee van TeVoet moet het mogelijk zijn om, zonder de natuurdoelstellingen te zeer te kort te doen, een of meer voetpaden door dit gedeelte van de Poel – het is beter bekend als het ganzenreservaat Sinoutskerke – te herstellen of als basis te gebruiken voor een nieuw

OM TE LOPEN

Hoeve Van de Meulen is te vinden aan de Zuidweg 35 net buiten 's-Heer Abtskerke. Vanaf 's-Gravenpolder kun je er via de Polderweg en een wandelroute met blauwe paaltjes naar toe wandelen. Het dorpje 's-Heer Abtskerke (met een fraaie kerkring) is alleen met een belbus (lijn 26) bereikbaar vanuit Goes.

Doodlopende wegeling in ganzenreservaat Sinoutskerke

voetpad. Daarmee zou een aantrekkelijke wandelverbinding vanaf de Zwaakse Weel en Hoeve Van der Meulen via het Poelbos (en het daarbij gelegen Vrouweputje) en verder via het Kiekendiefpad over 's-Heer Hendrikskinderen naar Goes ontstaan. Eigenlijk een van de weinige mogelijkheden om de Zak van Zuid-Beveland met Goes te verbinden. TeVoet is benieuwd of deze suggestie werkelijkheid kan worden in de tweede fase van 'Sporen in de Zak'. ■

Harry Benschop

Sanering van routepaaltjes gewenst

Loonse en Drunense Duinen

In het artikeltje over het wandelnetwerk in de Loonse en Drunense Duinen werd een pleidooi gehouden voor meer verbindingen door De Brand, het gebied ten zuiden van de duinen. Frans Meijdam is een paar weken later over het netwerk gaan lopen en heeft het Routebureau Brabant bericht dat hij ook een route noord-zuid door de duinen mist, bijvoorbeeld van knooppunt 39 naar 36.

Hij vindt het ook een gemiste kans van het Routebureau dat er niet gelijktijdig bij de ingebruikname van het netwerk een sanering van routepaaltjes heeft plaatsgevonden. De aanduidingen van andere routes hadden volgens hem best op de paaltjes van het netwerk kunnen worden gemonteerd.

Vossendijk

Door het bericht in ErUitGelicht heeft het streekgewest West-Brabant (SES) het bij het land trekken van een deel van de Vossendijk, aangekaart bij de gemeente Baarle Nassau. Ook het verdwijnen van een oude zandweg in de gemeente Alphen-Chaam, eveneens onderdeel van het wandelroutenetwerk in West-Brabant, is aan die gemeente doorgegeven.

Op de Vossendijk is het prikkeldraad nu weg, maar maakt de maïs de doorgang zo goed als onmogelijk. Opmerkelijk is wel dat de boer een deel van het ingezaaide pad gebruikt om bij een doorgang aan de achterzijde van zijn weiland te komen.

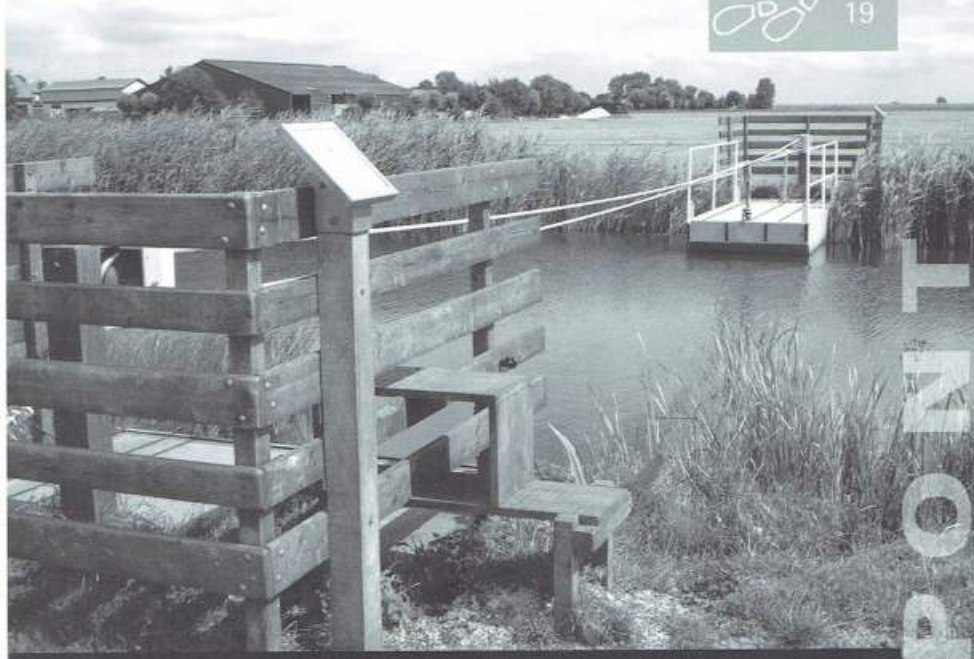

Een deel van de ingezaaide Vossendijk is nog in gebruik als 'pad'

Pontjes in een wandelroute

Wandelen en veerpontjes: een combinatie die goed samengaat. Veel TeVoeters zullen daarmee instemmen.

Een van de twee trekkpontjes in de Kijk over de Kogen wandeling

Bij de combinatie 'wandelen – varen' denken we niet meteen aan de grote veerponten naar de Waddeneilanden, of aan de grote rivierponten met tientallen auto's per overvaart. Dat soort ponten kunnen natuurlijk ook wel door wandelaars worden gebruikt.

Maar naast deze grote ponten zijn er vele kleine, veel minder bekende veerpontjes, waarlangs een fraaie wandeling is uitgezet.

Poelpolder

Ga maar eens mee naar Lisse, gelegen in de Zuid-Hollandse Bollenstreek. Dit voorjaar is daar een wandeling uitgezet door de ten zuiden van het dorp gelegen Poelpolder. Onderweg wijzen bordjes je op de diverse natuurwaarden en landschapselementen die je tegenkomt. Halverwege de wandeling ligt een sloot, waarvoor een

ervaren polsstokspringer toch flink zou moeten oefenen. Met een klein trekkpontje kun je jezelf naar de andere oever trekken. Een leuke afwisseling in de route. De bedenkers van deze wandelroute hebben hiervoor de ommetjesprijs van Landschapsbeheer Nederland gekregen.

Kijk over de Kogen

Of kijk eens in Noord-Holland ten oosten van het dorp Oosthuizen (tussen Purmerend en Hoorn). De Kijk over Kogen wandeling start in het dorp. Na een paar honderd meter asfaltweg begint het echte werk, en stappen we over een hek het weiland in. Langs koeien(vlaaien), langs het water, en tussen velden door met hoog opgaande grassen bereiken we een trekkpontje. Trek het pontje met het touw naar je toe, en trek vervolgens jezelf naar de andere oever om verder te wandelen.

In Oosthuizen kregen ze met één pontje er niet genoeg van. Nee, een paar honderd meter verder ligt er alweer eenzelfde pontje, waarmee het spel van trekken en overzetten zich weer herhaalt. Een werkelijk afwisselende route, met fraaie uitzichten over de polder en over het IJsselmeer.

Pietersenpad

Ga tenslotte mee naar het midden van het Groene Hart waar tussen Noorden en Woerdense Verlaat de Uitweg ligt. Ga bij de bocht naar het zuiden op de parallelweg lopen, en kijk goed uit dat je de ingang van het Pietersenpad niet mist.

Nee, je leest het goed, we bedoelen niet het Pieterpad, maar die naam met 'sen' ertussen. Het is genoemd naar de laatste eigenaar van het land, de familie Pietersen. Het landje was ook vroeger al te klein voor bewoning, maar het was in gebruik voor schuurtjes en fruitbomen. Een grote variatie aan bomen en struiken die de bewoners hebben aangeplant zijn ook nu nog te zien. Samen met de Lionsclub van Nieuwkoop heeft Natuurmonumenten er een wandeling uitgezet. En omdat ook hier weer een grote sloot voor passeerproblemen zorgde, heeft men er een leuke, stevige trekkpont aangelegd. Wees niet bang voor de koeien, die schrikken meer van jou dan omgekeerd. Het pad gaat na het pontje verder naar de oever van de Kromme Mijdrecht, waarlangs het ook verder goed lopen is.

Drie voorbeelden die laten zien dat wandelen en varen goed samen gaan. ■

Wim Kusee

OM TE LOPEN / VAREN

De vereniging Vrienden van de Voetveren houdt bij waar overal pontjes varen. Een overzicht van de pontjes in Nederland en België is te vinden in het boekje dat deze vereniging uitgeeft. Meer informatie op www.voetveren.nl.

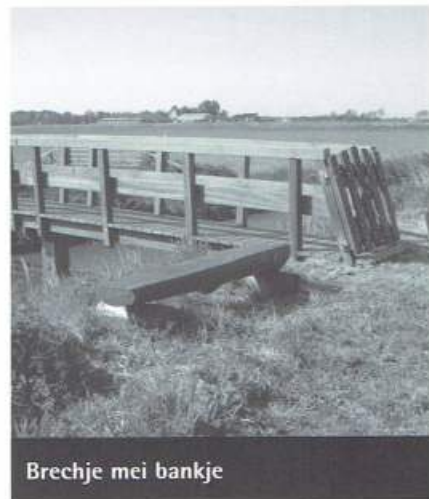
OP PAD MET DE PONT

Op Pingjumer Gouden Halsband

Ingebruikname bruggetje
in de Gouden Halsband

Brechje mei bankje

Alweer een voetgangers- bruggetje in Wûnseradiel

De aloude Pingjumer Gouden Halsband is op Hemelvaartsdag 2009 een voetgangersbrug rijker geworden. Dit was hard nodig, omdat z'n zes jaar geleden een boer de al jaren in gebruik zijnde route had afgesloten. Die liep voor zo'n honderd meter langs zijn land. Daarmee had hij de hele route geblokkeerd.

TeVoet is hier direct op ingesprongen. Willem de Haan heeft met gesprekken, brieven en inspreken in de Gemeenteraad van Wûnseradiel alles op alles gezet om het traject weer beloopbaar te krijgen. Met de betreffende boer viel niet te praten. In eerste instantie was de reactie vanuit de Gemeenteraad ook niet om over naar huis te schrijven. Dorpsbelangen uit de omliggende dorpen pakten de zaak niet op. Het bleef muistil op het politieke front. Alle actie leek op een grote teleurstelling uit te lopen.

Menisten

Toch heeft volhardendheid en een dosis geluk ons geholpen om tot het resultaat van nu te komen. Het geluk komt uit de hoek van de Mennonieten. Hun naamgever Menno Simons is in deze omgeving geboren en opgegroeid. Uit de hele wereld

komen veel Mennonieten als bedevaartganger naar Witmarsum en Pingjum. De Menisten uit beide dorpen hebben voor deze bedevaartgangers zowel een fiets- als wandelroute in de omgeving uitgezet. Deze zijn zelfs in druk uitgegeven. Het toeval wil – maar toeval bestaat niet zegt men – dat de wandelroute langs de plek loopt waar nu het bruggetje is gekomen. Door de afsluiting was ook deze Menistenwandelroute waardeloos geworden. Dit gegeven heeft uiteindelijk de gemeente Wûnseradiel in de portemonnee doen tasten en daardoor ook de provincie Fryslân met het resultaat van het voetgangersbruggetje. De kosten ervan bedroegen ongeveer 20.000 euro.

TeVoet-bankje

Namens TeVoet heeft Willem de Haan er een eenvoudig bankje geplaatst, met

Bankje fan TeVoet

inscriptie. Iedereen die gebruik maakt van dit bruggetje kan TeVoet niet meer links laten liggen!

Het plan is om er ook nog een eenvoudig informatiepaneeltje bij te plaatsen over het ontstaan van dit gebied in westelijk Friesland.

Natuurlijk zijn we er nog niet met dit bankje, want zoals zo vaak met overheden, moet er nog een gevecht geleverd worden, om de route aangegeven te krijgen als wandelroute. Zoals het deze zomer is gegaan, kan natuurlijk niet. Zelfs bewoners van de streek weten de route niet te vinden, omdat er op de hele route geen toegankelijkheidsbordje is te vinden.... ■

Willem de Haan

Jir soe in brechje komme moatte

De Pingjumer Gouden Halsband

'Het zal in het jaar 909 zijn geweest dat op 24 mei 's-middags het heel erg rustig werd in de natuur en de honden onrustig. Ze lagen te hijgen en konden nergens rust vinden en Wyger Broers zei tegen zijn vrouw Saapke dat er slecht weer op komst was. Ze woonden op een verhoging in het Marnegebied onder de nederzetting Penjum en leefden met hun kinderen van de visvangst en wat summere akkerbouw.

De lucht werd in het westen vetter en vetter en de wind nam vreselijk toe en rond tien uur in de avond vielen de eerste druppels en hoorden ze het gerommel van over zee nader komen. Niet naar bed, besliste Wyger en hij sloot alles af wat maar aanleiding zou kunnen zijn tot het leed wat ze zo vreesden, een totale ineenstorting van hun eenvoudige steen.

's-Nachts nam de wind verder toe en de slangen van de bliksem zorgden voor een spectaculair schouwspel. Gelukkig splitste de onweersbui zich in twee en konden ze zien dan een deel het oosten in trok en een ander deel langs de kust naar het noorden.

Toen het de andere dag licht werd konden ze zien, dat het opgejaagde water zijn sporen had achtergelaten. De met veel arbeid aangelegde veldjes waren, zoals veel vaker was gebeurd, overspoeld geweest en het water had, toen het zich teruggetrokken had een laag zout slik achter gelaten, zodat ze voor de zomer het inzaaien van hun akkers wel konden vergeten.

In de ochtend kwam van over de Marne een bootje aangezeild met daarin Lourens Krijnz, die visserman was en woonde op de hoogten bij Kimswerda. Na de gebruikelijke begroeting raakten de mannen in gesprek over de schade welke elke keer ontstond, als er weer een hoge vloed was geweest en ze waren het er snel over eens, dat er wat gebeuren moest. Je moet zorgen, zei Lourens, dat je land niet meer onder kan lopen. Bouw een wal.'

En hier, beste lezers van Lopend Vuur, zou best eens het begin van de aanleg van de Pingjumer Gouden Halsband hebben kunnen liggen. Ware het niet dat dit verhaal volledig aan de brein van Willem de Haan is ontsproten en dus geen enkele geschiedkundige waarde heeft.

Het was voor hem een intro voor een lezing over het ontstaan van de Gouden Halsband ter gelegenheid van de ingebruikname van het nieuwe loopbruggetje om de Gouden Halsband weer sluitend te krijgen voor de wandelaar.

Een intro ook om te ontzenuwen dat hij deskundige, historicus of ter zake kundige zou zijn. "Want dat ben ik niet", vertrouwde Willem de redactie van Lopend Vuur toe. "Ik ben wandelaar en geïnteresseerd in de omgeving waarin ik wandel. Waar ik ook wandel, ik zal altijd proberen zoveel mogelijk aan de weet te komen over het gebied waar ik doorheen wandel. Dat ik heel erg in het Marneslenkgebied ben geïnteresseerd komt door de gelukkige omstandigheid dat ik in dat gebied woon. En nog wel op een terp."

Marneslenk

Bekend is dat in de tiende eeuw de Marneslenk z'n agressiefste periode had en zorgde voor veel overlast.

Het gebied had nog een 'wad'-karakter en dan moet men zich zoiets voorstellen als kaal met veel slik, zandbanken en geulen en prielen. Wanneer je wel eens op de kwelder van Schiermonnikoog of in de Slufter op Texel bent geweest, dan kun je er iets bij voorstellen.

Zo'n 200 jaar later zijn de bewoners van het gebied al druk in de weer met het aanleggen van dijken. Ze doen dit op de zogenaamde watermerken van de twee geulen waaruit de Marneslenk bestaat. Die watermerken – de rand waar hoogwater meestal aan toe kwam – lagen iets hoger door de bij elk hoog water afgezette kleideeltjes. Je kunt het zien in het landschap, waar langs de lijn Zeedijk-Kimswerd-Arum-Grouwe Kat erg veel terpen zijn of zijn geweest en hetzelfde beeld zie je als je een lijn trekt van Strand-Riige-Nes (ook veel terpen).

De Pingjumer Gouden Halsband kronkelde daar als het ware tussenin en dat moet het watermerk zijn geweest van de zuidelijke en de noordelijke geul van de Marneslenk. Daar, dat kun je wel aannemen, is de Gouden Halsband op aangelegd.

Na het jaar 1000 verzandde de Marneslenk vrij snel en rond 1550 kon de uitwateringssluits Ulkesyl alweer worden gesloten. Ulkesyl lag daar waar de noordelijke geul van de Marneslenk was getraceerd en een steen in de zeedijk herinnert nog daaraan. Dat Ulkesyl in de zestiende eeuw kon worden gesloten betekent, dat er toen al zeedijken waren ongeveer op de plek waar ze nu ook liggen.

Monument

Eigenlijk is de Pingjumer Gouden Halsband een cultuurhistorisch monument. Voor Willem de Haan is het dan ook onvoorstelbaar dat deze dijk met alles wat daarbij hoort zoals kerkenpaden en terpen, op geen enkele wijze een beschermde status heeft en 'gewoon' verkocht of afgegraven kan worden. Het is maar al te bekend dat dit gebeurt, vrij recent nog. Hij ijvert er dan ook voor de Pingjumer Gouden Halsband op een lijst van te beschermen cultuurhistorische objecten te krijgen. ■

Met dank aan Willem de Haan

Vanuit Pingjum Grote deelname simmerjûnkuier

Ondanks erg koud weer en een harde noordwesten wind, trok de simmerjûnkuier vanuit Pingjum op de eerste woensdag van juni (zie ook Lopend Vuur van mei) maar liefst 72 deelnemers.

Gelukkig had organisator Willem de Haan dit voorzien en had hij de hulp ingeroepen van twee trouwe deelnemers, te weten Sieger en Teake. Zij namen de grootste groep onder hun hoede en gingen als eerste van start, waarna Willem met zo'n 35 deelnemers op ongeveer tien minuten volgde.

Er werd weer gewandeld volgens het beproefde recept, wat betekent, dat de afstand niet al te groot is en er onderweg ruimte is voor een korte anekdote of uitleg over een situatie of het gebied. De wandeling begon vrijwel direct via een klein stukje kerkenpad, waarna de twee groepen

via de Hanialaan het noorden in gingen. Bij Haniastate kregen de deelnemers wat historie over vroegere bewoners te horen en werd hun verteld wat de aanduiding Nes betekent. Bij de bietenopslagplaats werd de Pingjumer Gouden Halsband bereikt en ook daar kregen de deelnemers informatie over deze zeekering dijk en de Marneslenk waarna de groep het westen in ging. Na een kilometer op deze grasdijk gewandeld te hebben bereikte men de nieuwe verbingsbrug in de Pingjumer Gouden Halsband en werd verteld hoe en met welke middelen deze verbinding tot stand is gekomen. Verschillende deelnemers spraken hun verrassing uit over dit idyllische plekje, waar je alleen of in klein gezelschap vast wel mijmermomenten kan hebben. Velen zullen in de toekomst nog wel eens in een weekend of in de vakantie op deze plek terugkeren.

Na het bruggetje verlegde de koers zich naar het zuiden en met de wind in de rug en langs een half verhard landweggetje werd buurtschap De Riige bereikt, alwaar men kon zien, dat deze buurtschap best

wel eens z'n naam te danken kan hebben aan de rij terpen waarop de boerderijen en woningen gebouwd zijn. De Riige verlatend was daarna Pingjum ook alweer snel bereikt en kon ieder zijns weegs weer gaan.

Willem kan zich hierna het hoofd breken, hoe hij in de toekomst een nog grotere groep mee kan nemen, zonder dat het vrije karakter van dit fenomeen wordt aangetaast. Wellicht dat aanmelding vooraf en extra avonden de oplossing zijn. Komt tijd, komt raad, is zijn gedachte en zo is het maar net. ■

Willem de Haan

Naschrift: Willem de Haan (en het bestuur van TeVoet met hem) zou het mooi vinden als zijn kuierke-project elders in den lande navolging vindt. Een wandeling van anderhalf, twee uur is laagdrempelig. Er is tijd voor wat uitleg, ook over dingen die voor de wandelaar zijn bereikt. En je kunt mensen warm maken voor TeVoet.

Grenslanpad in Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen

Kun je nog over het oude Grenslanpad lopen in het oosten van Zeeuwsch-Vlaanderen., vroegen we ons in de rubriek Op pad met de pont af. Met een overtocht met het toeristisch naar aanleiding van het toeristisch overzetveer van Hansweert naar Perkpolder af. Vast en zeker, wist padcoördinator Chris Louwerse van het Zeeuwse deel van het Grenslanpad te vertellen. En de markering tussen Perkpolder en Hulst wordt ook nog onderhouden. Vanaf de Braakman, het punt waar de huidige route nu afbuigt naar het busstation in Terneuzen, tot aan Hulst kun je gebruik maken van de Vlaamse GR 5a.

Bij het verdwijnen van de veerpont Kruiningen-Perkpolder moest ook het Grenslanpad worden verlegd. Daardoor verdween het uit Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen. Wandelaars moeten nu met de bus door de Westerscheldetunnel. In de zomer, dan vaart er enkele dagen per week een boot van Perkpolder naar Hansweert op Zuid-Beveland, is het oude Grenslanpad dus nog steeds een goed alternatief.

Lente in Twente

Twente kent een verrassend eenvoudig en uitgekiend wandelnetwerk. Eindeloos rondjes lopen met overstapmogelijkheden in een schitterend landschap.

Na enkele mooie dagen met een zonnig weekeinde in aantocht waren de lentekriebels niet meer te beteugelen. We gaan er op uit, er moet gewandeld worden! Een doel was er al: het in november 2008 gereedgekomen Wandelnetwerk Twente, aangeprezen vanwege een uitgekiend systeem van bewijzering.

Vanuit Albergen, een plaats tussen Almelo en Ootmarsum, is vooral in het stuwruggen en door beekdalengebied rond de Mosbeek en in het Springendal gewandeld. Een golvend groen landschap met ruggen, dalen, beken en hun bronnen, gemengde bossen, heide, gestoffeerd met kleine dorpjes en boerderijen, verbonden door een dicht netwerk van onverharde paden. Een wandelinfrastructuur waar een 'westerling' likkebaardend jaloers op is en dat op een zonnige lentedag met een staalblauwe hemel, wat wil je nog meer? Wat minder strontspray misschien, want de mestinjectie is nog niet vervangen door een biogasinstallatie.

Drieduizend km wandelpad

Het gehele Wandelnetwerk Twente staat op vier overlappende kaarten met 423 rondwandelingen, totaal ca. 3000 km wandelpad. Aanlegkosten € 1.640.000,-. Bij de VVV van Ootmarsum is een overzichtskaart van het Wandelnetwerk Noordoost gekocht. Schaal 1:25.000, formaat A0, met op beide zijden een plattegrond, prijs € 6,50. Op de kaart Noordoost zo'n 150 rondwandelingen (rondjes), ieder met eigen kleur, variërend in lengte van 3 tot 23 km. Uiteraard hebben aansluitende rondjes een verschillende kleur. De rondjes hebben geen nummer of een naam. In het bos en de heidegebieden zijn meer- en kleinere rondjes dan op het platteland.

Op de kaart is de locatie aangegeven van de startpunten met informatie panelen in een dorp of op een ander centraal punt in het landschap. Per paneel een overzichtskaart van de rondjes in de directe omgeving, een erg korte beschrijving van landschap, historie en bezienswaardigheden, de locaties en nummers van de keuzepunten (oranje) en de afstand tussen de keuzepunten. Bij de informatiepanelen kunnen veel rondjes gestart worden en is er parkeerruimte. Pas als rondwandelingen op elkaar aansluiten ontstaat een netwerk. Op de aansluitpunten of wanneer samengaande rondjes uit elkaar gaan, ontstaat er een keuzemoment voor de wandelaar: wordt het rondje in de oorspronkelijke kleur vervolgd of wordt er overgestapt op een ander rondje met een andere kleur. Op zo'n keuze punt staat een genummerde paal met de verschillend gekleurde markeringpijlen. Door dit overstappen kan de (rond)wandeling zo groot worden gemaakt als gewenst. Een te lopen route is vanaf de

kaart te plannen: kleuren en overstapnummers noteren. Bij een enkel rondje is het slechts één kleur onthouden. Eenvoudig en gebruiksvriendelijk. Op de overstappunten staan de gekleurde richtingspijlen maar ook markeringen van derden, zoals van streekpaden, LAW's en SBB.

Bij kruispunten of splitsingen van wegen of paden, of op lange trajecten, staan ruim voldoende markeringen. Ze zijn zo aangebracht dat de rondjes in beide richtingen zijn te lopen. De markeringen zijn gemaakt van een grijs gemoffeld plaatstaal waarin de gekleurde richtingspijlen zijn opgenomen (lux!) en gemonteerd op een vierkante houten paal. Over de kleurstelling van de pijlen is overleg geweest met de organisaties van visueel gehandicapten.

Jammer dat de plattegronden van de informatiepanelen niet kleurvast zijn (zonlicht) en dat de routemarkeringen op de overstap- en routepalen niet hufterproof zijn. Daarnaast wordt een meer gedetailleerde beschrijving van het gebied waar je wandelt gemist.

Conclusie: het is een mooi laagdrempelig systeem dat een ieder uitnodigt om te gaan wandelen, van de ommetjesmaker (< 8km) tot de ervaren lange afstandswandelaar.

Met recht, een Wandelweelde in Twente!

Frans Meijdam, eind maart 2009

Met wandelpaden erlangs

De Regge weer een echte rivier

Reggeherstelproject Veldkamp

De Regge wordt weer een echte rivier, die grote lussen vormt in het landschap. Daardoor krijgt het water opnieuw de ruimte. Ruimte die decennia geleden is afgepakt. En geeft het water weer 'vorm' aan de omgeving. Waterschap Regge en Dinkel wil dit graag laten zien. Resultaat: een wandelroute langs de Regge en een langs de Dinkel.

90-30-60

Ooit was de Regge 90 kilometer lang. Door kanalisaties in de negentiende en begin twintigste eeuw resteert daarvan nog maar 30 kilometer. Door het herstellen van meanders is de rivier over zo'n tien jaar weer 60 kilometer lang.

Met als resultaat: veel meer ruimte om het water te bergen dat steeds vaker in extreme hoeveelheden op ons neervalt. Maar ook: heel veel meer ruimte voor de natuur. En niet alleen pal langs de Regge. Bij het herstelwerk ontstaat er een prachtig, gevarieerd landschap. Zo zijn er weer essen gemaakt op de plekken waar ze ooit lagen. Steilranden langs bolle akkers waarop nog rogge wordt verbouwd, keren terug. De koppen met eikenbosjes toren

weer hoog boven het water uit. Op lagere, natte plekken schieten bosjes met wilg, els en sleedoorn uit. In de ruige graslanden grazen koeien. En wat voor koeien dan? Toch niet van 'die buitenlanders', was een vraag die een van de 'praatjeshouders' bij de opening van het Reggepad en Dinkelpad kreeg. Het antwoord van de beheerder van het Overijssels Landschap stelde de vragensteller gerust: "Wij betrekken plaatselijke ondernemers met 'Hollandse koeien' bij het beheer van de nieuwe natuur in het Reggedal."

Waterschapswerken

Je moest bij de opening van het Reggepad en Dinkelpad nog wel een beetje je verbeelding laten spreken. Het gebied

Veldkamp ten zuiden van Nijverdal waar de genodigden een stukje Reggepad konden uitproberen, was net 'opgeleverd'. Nog kaal, weinig ruigtebegroeiing dus. Wel al Hollandse koeien. En helaas ook heel veel prikkeldraad. Hier geen struinpaden door de nieuwe natuur. De wandelaar moet het op dit traject doen met een breed, geasfalteerd pad tegen de hoge oever aan, dat ook dienst gaat doen als fietspad.

Die fietser heeft in project Veldkamp veel aandacht gekregen: een enkele kilometers stroomafwaarts overbodig geworden fietsbrug heeft hier een nieuw leven gekregen, op een doordachte plek voor de fietser.

Klinkt simpel, maar is toch wel een werkje waarop het waterschap trots mag zijn. En ook is. Opnieuw een reden voor de aanleg van een wandelroute. Want 'Regge en Dinkel' heeft meer 'werken' te laten zien dan water, natuur en landschap, ook stuwen, verdeelwerken en als heel bijzonder werk het Schuivenhuisje op de kruising van het Kanaal Almelo-Nordhorn met de Dinkel.

Over zo'n twee jaar zal het landschap bij Nijverdal er uitzien zoals dat hoort bij een natuurlijke rivier. Met een landschap dat tot de verbeelding spreekt en waar mensen graag in willen vertoeven. Ga maar eens kijken bij de Velderberg bij Hellendoorn. TeVoet heeft goede hoop dat de wandelaar in Veldkamp bij Nijverdal binnen afzienbare tijd ook beter aan trekken komt. Regge en Dinkel overweegt om hier alsnog struinen langs de Regge mogelijk te maken, zegt een woordvoerder van het waterschap enkele weken na de opening

Het Reggepad moet het bij Nijverdal vooralsnog doen met een breed, verhard fietspad tegen de hoge oever aan

Vroeger werden goederen over de Regge vervoerd met een Enterse zomp, een licht, plat schip met weinig diepgang. De zompen werden alleen in Enter gebouwd. Zelfs met dit schip was het vaak een worsteling om op de Regge te varen.

van het pad. "Omwonenden hadden het waterschap na de oplevering van het project Veldkamp aangegeven het jammer te vinden dat ze niet meer bij de Regge konden komen. Ook de reactie van TeVoet speelt een rol bij de nieuwe plannen." Het kan volgens TeVoet het Reggepad alleen maar ten goede komen. Overigens is de situatie in Veldkap niet maatgevend voor het hele pad. Meer stroomafwaarts zijn lange trajecten voorbehouden aan de wandelaar. En in andere Regge-herstelprojecten zijn er meer struimogelijkheden.

Dinkel

Wandelaars die denken helemaal langs de Dinkel te kunnen lopen, komen al snel na het begin van het pad bij Gronau bedrogen uit. Bij Losser zijn grote delen van de Dinkeloever niet toegankelijk. Des te spijtiger, omdat het Dinkeldal tot de

mooiste natuurgebieden van Twente wordt gerekend. De wandelaar wordt nu eerst een stuk Duitsland in geleid om vervolgens aan de andere kant bij het dorpje De Lutte uit te komen. Over vele kilometers is de Dinkel onzichtbaar. Pas bij het Lutterzand, misschien wel het spectaculairste deel van de Dinkel, kan je weer genieten van de rivier. Hier slingert de Dinkel door een soort zandbak, zomers kabbelend en lief, maar na forse buien kolkend en woest. Eén nadeel hier: het is in het Lutterzand overweldigend druk.

Op zich is er niets mis om op een 'rivierpad' ook de omgeving in te gaan, zeker in het geval van de Dinkel. Toevallig kom ik vaak in Losser en heb meer dan eens verlekkerd naar de Dinkel staan kijken: wat zou het toch mooi zijn om..... Veel doodlopende paadjes ingegaan, helaas zelden

OM TE LOPEN

Het Reggepad en het Dinkelpad zitten tesamen in één door het waterschap uitgegeven wandelgidsje. Dat is voor € 12,50 te koop bij alle VVW's in Twente. Het gidsje kent ongeveer de opbouw van de wandelgidsen van het Wandelplatform, de route is in één richting beschreven: de Regge stroomopwaarts, de Dinkel stroomafwaarts. Het Reggepad is 85 km lang en loopt vanaf Ommen (waar de Regge in de Vecht komt) naar de omgeving van Diepenheim. Het Dinkelpad is 77 km lang, begint bij station Gronau en loopt door ten noorden van Lattrop. Langs Forst Bentheim kun je dan weer terug naar Denekamp.

met het gewenste resultaat om al wandelend wat langer van de Dinkel te kunnen genieten. Dan open je vol verwachting het boekje van het Dinkelpad. Zouden ze.....? Het antwoord is jammer genoeg ontkenkend.

Laat deze ontboezeming je er niet van weerhouden het Dinkelpad te lopen. Er valt genoeg te genieten, meer stroomafwaarts bij Singraven bijvoorbeeld. ■

Harry Benschop

De gevolgen van 'Ruimte voor de rivier'

Pieter-Paul van Laake had het berichtje in het februari-nummer over wat er rond Slot Loevestein staat te gebeuren met extra aandacht gelezen: 'Daar is een van de mooiste wandelingen voor de Wanderführer Die Niederlande ontworpen. Proeflopers leverden de koptekst: Holland vom feinsten: ein mittelalterliches Städtchen, eine vollständig erhaltene Burg und eine wunderschöne Flusslandschaft.'

Uit de losse pols somt hij nog wat bedreigingen op voor de wandelaar van het project 'Ruimte voor de rivier'. De Noordwaard tegenover Kop van 't Land is al voor wandelaars verloren. Nijmegen-Druten door nevengeulen onmogelijk geworden en wordend. In de Voorsterklei wordt de dijk ver landinwaarts verlegd en komt een stadsuitbreiding van Zutphen. En nu gaat ook Millingen-Nijmegen

eraan, een wandeling die de proeflopers evenzeer 'begeesterte'. De Millingerwaard wordt vergraven en een doorloop van Millingen naar Kekerdome wordt onmogelijk, werd hem verteld door de bij het project betrokken boswachter.

Van Laake besluit: 'Niet alleen voor de Wanderführer - die intussen een van de dragende Nederlandse landschappen, dat van de grote rivieren, moet missen - is dit dramatisch! TeVoet zou graag zien dat de bij 'Ruimte voor de rivier' betrokken partijen dit veel meer zouden beseffen: met de grote rivieren kun je buitenlandse wandelaars (en Nederlanders natuurlijk ook) een landschap aanbieden dat uniek is in Europa. Je moet het hem alleen niet steeds lastiger maken er doorheen te lopen. Tijd voor gerichte lobby, boven het inspreken en meedenken in individuele projecten?

Door de uiterwaarden van de Waal Struinroute Waardenburg – Slot Loevestein gereed

Op 2 juli 2009 hebben de burgemeester van Neerijnen en de recreatiewethouder van Zaltbommel gezamenlijk de struinroute Waardenburg – Slot Loevestein geopend. Tijdens een ontvangst in Huize Brakel werd een informatiebord uitgepakt dat langs de route zal worden geplaatst. Beide gemeentes aan weerszijden van de Waal hopen met deze struinroute het aantal bezoekers van het rivierenland te vergroten.

Opening struinroute nummer 4 bij Huis Brakel

Typisch Hollands landschap

De gemeente Zaltbommel, waarvan de gemeentegrenzen tot en met Slot Loevestein reiken, ziet deze route als een eerste stap in de ontwikkeling van een wandelroutenetwerk binnen de gemeente. De gemeente heeft een zogenaamde gebiedsmakelaar aangesteld, die ervoor moet zorgen dat oude paden en wegen weer toegankelijk worden gemaakt.

Deze struinroute nummer 4 is één van de zes struinroutes die Uiterwaarde heeft ontwikkeld of nog gaat ontwikkelen. 'Uiterwaarde' is de nieuwe naam van het Recreatieschap Rivierenland.

De enige route die nu nog ontwikkeld moet worden, is route 5, het traject Druten – Beuningen (onder de rook van Nijmegen). Als dit is gerealiseerd, kan je van Nijmegen naar Slot Loevestein aaneenge-

sloten wandelen via deze struinroutes. Hiermee is een gemarkeerde route ontstaan die door een typisch Hollands landschap voert, uniek in Europa.

Gebiedskennis TeVoet

Voor de route Waardenburg – Slot Loevestein heeft TeVoet zijn gebiedskennis ingebracht. In 2005 en 2006 hebben vertegenwoordigers van TeVoet de projectleider in 2 wandelingen meegenomen de uiterwaarden in. Dit om de mogelijkheden van een struinroute te laten zien. In 2006 is subsidie aangevraagd, deze is in 2007 toegekend, waarna de ontwikkeling is gestart.

Er wordt zoveel mogelijk in de uiterwaarden gewandeld. Helaas zijn niet alle mogelijkheden gerealiseerd. Dit komt o.a. doordat niet alle landeigenaren hun toestemming hebben gegeven. Daarbij komt het ook voor dat geen toestemming is gegeven voor het lopen op zomerkades, die al sinds jaar en dag door de plaatselijke bevolking worden gebruikt, zonder dat dit leidt tot schade.

Als er formele toestemming wordt gevraagd, schrikt de eigenaar en/of pachter terug om deze toestemming op papier te zetten. De projectleider van route 4, mevrouw Welling-Wolters, gaf aan dat in de toekomst bij overdracht van gronden nog verbeteringen mogelijk zijn.

Nieuwe nevengeulen

Ook zijn stuken uiterwaard door een nieuw gegraven geul niet meer beschik-

baar voor doorgaande lopers. Het blijkt in de praktijklastig om voorzieningen als een hangbrug, duiker, stapstenen of iets dergelijks te realiseren. Het belang van wandelaars wordt door allerlei overheden nog onvoldoende gehonoreerd. Al gauw wordt geschermd met het hinderen van de waterafvoer of gebrek aan geld. Dergelijke situaties komen op diverse plaatsen in het Rivierenlandland voor. TeVoet vreest dat bij de verdere uitvoering van het project Ruimte voor de Rivier meer blokkade voor de wandelaar ontstaan. In overleg- en inspraakrondes probeert TeVoet de schade zoveel mogelijk te beperken.

Lopen vóór 2011!

De nieuwe struinroute nummer 4 is 42 km lang en loopt langs beide zijden van de Waal. De uiterwaarden waarin wordt gelopen hebben voor een deel hoge botanische waarden. Dit is vooral het geval in de Brakelse Benedenwaarden. In de voorjaar word je muzikaal begeleid door zingende veldleeuwertjes en het geroep van de grutto.

Voor de Brakelse Benedenwaarden is het ook aan te bevelen dit traject dit jaar of in elk geval vóór eind 2010 te lopen. In het kader van het project Ruimte voor de Rivier zal het Munnikenland met de Brakelse Benedenwaarden in 2011 op de schop gaan (zie ook Lopend Vuur van februari 2009). Ook hier wordt een nevengeul gegraven waardoor je niet meer dicht langs de Waal kunt blijven lopen. ■

Rien van den Berg

OM TE LOPEN

Informatie en routebeschrijvingen van de struinroutes zijn te vinden op de site van Uiterwaarde, www.uitewaarde.nl. Een routefolder met de vijf struinroutes is voor € 7,50 te koop.

Startpunten voor struinroute nr. 4 zijn onder meer in Zaltbommel, Slot Loevestein, Vuren en Brakel. Er zijn o.a. overnachtingsmogelijkheden in Slot Loevestein en Fort Vuren.

Activiteitenkalender

Zaterdag 19 en zondag 20 september

Zaterdag 26 en zondag 27 september

1 Actiewandeling TeVoet Noord-Holland

Wandeling bij Monnickendam over speciaal in deze beide weekenden opengestelde dijken en weilanden. Totale afstand 23 km. Zie voor meer informatie pag. 3 van deze Lopend Vuur.

Verzamelen: 10.30 café De Zwaan te Monnickendam

Aanmelden: niet nodig

Zaterdag 26 september 2009

2 Groningen

De wandeling gaat door het Haarsterbosch, Trimunt (bos), Jilt Dijkshede en over het Natuurpad. Aan het begin kunnen eventueel Wilpsterwaterlossing en (schouw)paden richting De Haar ingelast worden (in voorbereiding). Het pad is hier en daar modderig of drassig. Op twee plekken wordt herinnerd aan de non Dolorosa van het klooster Tribus Montibus, dat hier ooit stond.

Rondwandeling van 16 km vanuit Marum, het Witte Nonnenpad, over bos- en fietspaden en stukjes asfalt.

Verzamelen: 10.30 uur op parkeerplaats bij de zuivelfabriek naast het Romaanse kerkje aan de Noorderringweg, tegenover de Kerklaan. Bereikbaar met lijn 100 van Groningen of Heerenveen, halte Marum. Met de auto A7 afslag Marum, na viaduct op rotonde meteen rechts Noorderringweg tot kerkje.

Info en opgave: Geesje Wesselijs, wandelcoördinator, 050-3120917, paulwess@home.nl

Zaterdag 3 oktober 2009

3 Zeeland

Wandeling 'de Zak in'. De Lopend Vuurroute in dit nummer en het wandelroutenetwerk 'Sporen in de Zak' zijn onze leidraad. De route staat nog niet helemaal vast, maar naar alle waarschijnlijkheid eerst een stukje met de bus, vertrek 10.01 uur vanaf station Goes. Hoeve Van der Meulen, Zwaakse Weel en een flink aantal dijken in de Zak staan in elk geval op het programma. Terugreis met de bus naar Goes.

Verzamelen: om 10.00 uur op het busstation van Goes (de trein uit Roosendaal komt aan om 9.47 uur).

Info en opgave: Harry Benschop, 013-5902960, h.benschop3@kpnplanet.nl

Zondag 4 oktober 2009

4 Gelderland

Wandeling van Wolfheze naar Lunteren, door het bosgebied Planken Wambuis, over het Mosselse Veld en het Wekeromse Zand. Afstand 20 km. Horeca eventueel na 5 km, en/of 2 km. voor het eind van de wandeling. Verzamelen: 10.45 uur op NS-station Wolfheze, na aankomst trein uit Arnhem. Einde wandeling bij NS-station Lunteren.

Informatie: Annie Jaspers, tel. 026-4427862

Zondag 1 november 2009

5 Wandelcafé Arnhem

Meer informatie op www.tevoet.nl.

Zondag 29 november 2009

6 Gelderland

Rondwandeling van 17,5 km vanuit Ellecom. De wandeling loopt door bossen, heidevelden en langs de rivier en de uiterwaarden van de IJssel, laat de landschappen in hun volle glorie zien en toont hoe bos en water in elkaar over kunnen gaan. Met als statig middelpunt kasteel Middachten. Horeca is bij vertrek en onderweg aanwezig.

Verzamelen: Om 10.00 uur op parkeerplaats Het Sterrebos, Zutphensestraatweg, 6995 AK Ellecom.

Eigen Vervoer: A348, einde weg bij verkeerslichten linksaf (N348), op volgende T-kruising met verkeerslichten linksaf. In Ellecom (na De Peerdestal, links), op kruising rechtsaf naar parkeerplaats Het Sterrebos. Gratis parkeren. Openbaar vervoer: bus 43 vanaf station Arnhem, Apeldoorn of Dieren, uitstappen halte Ellecom Dorp tegenover P Het Sterrebos.

Informatie: Bert Quist, telefoon 0318-572630

Zondag 13 december 2009

7 Wandelcafé Arnhem

Meer informatie op www.tevoet.nl.

Zaterdag 19 december 2009

8 Drenthe

Lijnwandeling van 15 km door het Drentse Beekdal van Anloo naar Rolde. Verzamelen: 10.00 uur (vertrek vindt plaats nadat de auto's naar het eindpunt zijn gebracht) op parkeerplaats naast theeschenkerij Homanshof en Informatiecentrum Staatsbosbeheer, Lunsenhof 20, Anloo. De wandeling eindigt op de parkeerplaats bij de Jacobskerk, Kerkbrink 1, Rolde.

Horeca: alleen bij vertrek- en eindpunt aanwezig.

Bereikbaarheid: vanaf treinstation Assen en Groningen rijdt bus 58 naar Anloo, uitstappen bij halte 'Lunsenhof'; vanaf eindpunt rijden diverse bussen naar station Assen. Per auto: A-28 afslag 32 (Assen Zuid), voeg in op N33 richting Rolde/Gieten/Veendam, ga op rotonde bij Gieten driekwart rond en volg de N34, neem de afslag Annen/Anloo en ga onder aan afrit LA richting Anloo; Annerweg gaat over in Brinkstraat, sla RA Lunsenhof in. Parkeerplaats links naast informatiecentrum van Staatsbosbeheer.

Info en opgave: Bert Quist, 0318-572630, lquist@casema.nl

Bomendijk bij Oudelande (Molendijk)

Er Uit Gelicht

In de uiterwaard bij Lopik heeft Rijkswaterstaat in 2007 een geul gegraven, naar verluidt om de paaimogelijkheden voor de vissen te vergroten. Daardoor is het wandelpad over de zomerdijk onderbroken. Over deze dijk liep de Groene Hart-wandelroute 'Willige Langerak'. Inwoners van Lopik kunnen hun ommetje door de uiterwaard niet meer maken. Met keien wordt geprobeerd om de doorgang te verkleinen. TeVoet en de werkgroep Behoud Lopikerwaard zetten zich in voor een eenvoudig bruggetje over de geul.

